

Günümüz Türkiye’inde Mahalle İsimlerinin Kolektif Hafızadaki Yeri: Adlandırma Yoluyla Mekânsal Kimlik İnşası

Arif AKBAŞ

* Dr. Öğr. Gör., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Yıldızeli Meslek Yüksekokulu,
Pazarlama ve Reklamcılık Bölümü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Programı,
Sivas Türkiye.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8480-4350>

ROR ID: <https://ror.org/04f81fm77>

aakbas@cumhuriyet.edu.tr

Atıf Bilgisi

AKBAŞ, Arif. “Günümüz Türkiye’inde Mahalle İsimlerinin Kolektif Hafızadaki Yeri: Adlandırma Yoluyla Mekânsal Kimlik İnşası”. *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 54 (Güz 2025), 421-468.

Geliş Tarihi	02.07.2025
Kabul Tarihi	14.09.2025
Yayın Tarihi	29.11.2025
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Turnitin
Etik Bildirim	tkidergisii@gmail.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

ÖZET

Mekânın adlandırılması, yalnızca coğrafi bir yönlendirme işlevi görmekle kalmaz; aynı o mekâna yüklenen tarihsel, kültürel ve ideolojik anlamları da taşır. Mahalle, bir şehir, kasaba ya da kırsal yerleşim birimi içerisinde örgütlenen yerel toplulukları ifade eder. Sosyolojik açıdan bakıldığında, mahalle, bireylerin yüz yüze ilişkiler kurabildiği, aidiyet duygusunun geliştiği en küçük sosyal birimdir. Bu bağlamda mahalle isimleri, kentlerin kolektif hafızasını oluşturan önemli kültürel göstergelerdir. Bu çalışma, Ankara, İzmir, Erzurum, Bursa, Edirne ve İstanbul şehirlerinde kullanılan mikro toplum [yaşam çevresi] isimlerini sosyolojik bir perspektifle ele alarak, adlandırma yoluyla mekânsal kimlik inşasını analiz etmeyi amaçlamaktadır. Temel problem, Türkiye şehirlerinde mahalle adlarının, tarihsel süreç içerisinde nasıl bir anlam katmanına dönüştüğü ve bu isimlerin toplumsal bellekle nasıl bir ilişki kurduğudur. Araştırmada yöntem olarak sosyolojik betimsel analiz benimsenmiş; şehirlerin tarihsel gelişimi, demografik yapısı ve kültürel çeşitliliği göz önünde bulundurularak mahalle adları metin çözümlemesiyle değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda geliştirilen “Tarihî-Yerel İlişkilendirme Matrisi (TYİM)” adlı yeni analiz yöntemiyle mahalle isimleri temelde üç boyutta incelenmiştir: 1) Tarihî referanslar (padişah, savaş, önemli şahsiyet), 2) Coğrafi-topografik unsurlar (tepe, dere, bağ), 3) Kültürel ve dini kodlar (camii, evliya, meslek grubu). Bulgulara göre mahalle isimleri, yalnızca yön tayin eden sözcükler değil, bununla birlikte geçmişin bugüne izdüşümünü kuran anlatısal yapılardır. Özellikle Bursa, Edirne ve İstanbul’da Osmanlı hafızasını taşıyan isimlerin yoğunluğu dikkat çekerken; Ankara ve İzmir’de Cumhuriyet ideolojisinin izleri daha belirgindir. Bu durum, mahalle isimlerinin tarihsel-kültürel dönüşüm süreçlerine göre kolektif kimlik oluşturduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler

Kent Sosyolojisi, Kolektif Hafıza, Mahalle İsimleri, Mekânsal Kimlik, Adlandırma Pratikleri, Tarihî -Yerel İlişkilendirme Matrisi (TYİM).

Neighborhood Naming and Collective Memory in Present-Day Turkey: A Study on Spatial Identity Formation

Arif AKBAŞ

Dr. Lecturer , Sivas Cumhuriyet University, Yıldızeli Vocational School,
Department of Marketing and Advertising, Public Relations and Publicity
Program, Sivas, Türkiye.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8480-4350>

ROR ID: <https://ror.org/04f81fm77>

aakbas@cumhuriyet.edu.tr

Citation

AKBAŞ, Arif. "Neighborhood Naming and Collective Memory in Present-Day Turkey: A Study on Spatial Identity Formation". *The Journal of Turkish Cultural Studies*, 54 (Fall 2025), 421-468.

Date of Submission 02.07.2025

Date of Acceptance 14.09.2025

Date of Publication 29.11.2025

Peer-Review Double anonymized - Two External

Ethical Statement It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Plagiarism Checks Yes - Turnitin

Conflicts of Interest The author(s) has no conflict of interest to declare.

Complaints tkidergisii@gmail.com

Grant Support The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Copyright & License Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the **CC BY-NC 4.0**.

ABSTRACT

The naming of a place serves not only a geographical orientation function but also conveys the historical, cultural, and ideological meanings attributed to that space. A neighborhood refers to a localized community situated within a city, town, or rural settlement. From a sociological perspective, it represents the smallest social unit where individuals can establish face-to-face relationships and develop a sense of belonging. In this context, neighborhood names serve as significant cultural indicators that contribute to the collective memory of cities. This study aims to analyze the construction of spatial identity through naming by examining the names of micro-communities (living environments) in the cities of Ankara, İzmir, Erzurum, Bursa, Edirne, and Istanbul from a sociological perspective. The central research problem is how neighborhood names in Turkish cities have evolved into layers of meaning over time and how these names relate to collective memory. The study adopts a sociological descriptive analysis method. Neighborhood names were evaluated through textual analysis, considering the historical development, demographic structure, and cultural diversity of the cities. In line with this approach, a new analytical model titled the "Historical-Local Association Matrix (HLAM)" was developed to examine neighborhood names in three dimensions: 1) Historical references (sultans, wars, notable figures), 2) Geographical-topographical elements (hill, stream, vineyard), and 3) Cultural and religious codes (mosque, saint, professional guild). The findings indicate that neighborhood names are not merely directional indicators; they also function as narrative structures that project the past onto the present. Notably, Bursa, Edirne, and Istanbul contain a high concentration of names reflecting Ottoman memory, whereas Ankara and İzmir show more prominent traces of Republican ideology. This suggests that neighborhood names contribute to the formation of collective identity according to historical and cultural transformation processes.

Keywords

Urban Sociology, Collective Memory, Neighborhood Names, Spatial Identity, Naming Practices, Historical-Local Association Matrix (HLAM).

Giriş

Kent sosyolojisinin temel ilgilerinden biri, mekânın yalnızca fiziksel bir varlık değil; simgesel, kültürel ve tarihsel bir inşa süreci içerisinde anlam kazanan toplumsal bir yapı olduğunu ortaya koymaktır. Bu bağlamda kent mekânları, toplumsal belleğin, ideolojik aidiyetlerin ve tarihsel sürekliliklerin taşıyıcısı olan göstergelerdir. Söz konusu göstergeler arasında yer alan mahalle isimleri, modern şehir dokusu içerisinde görünmez hale gelen, fakat kolektif hafızayı örgütleyen dilsel yapı taşlarıdır. Mahalle adları, bir kentin tarihsel tekâmülünü, sosyo-politik değişimlerini ve kültürel çoğulluğunu yansıtan anlam yüklü işaretlerdir.

Bu çalışmanın odak noktası, Türkiye'nin köklü şehirlerinden olan Ankara, İzmir, Erzurum, Bursa, Edirne ve İstanbul gibi kentlerdeki mahalle isimlerinin, toplumsal hafıza ve mekânsal kimlik inşasıyla kurduğu çok katmanlı ilişkiyi sosyolojik bir düzlemde irdelemektir. Araştırmanın temel problemi, mahalle isimlerinin yalnızca yön tayin eden pratik ifadeler olmaktan ziyade, bir toplumun tarihsel tecrübesini, kültürel kodlarını ve ideolojik yönelimlerini nasıl taşıdığı ve yeniden ürettiği sorusudur. Bu çerçevede mahalle adlandırmaları, bir söylem alanı olarak ele alınmakta; kent mekânının kültürel inşasında nasıl bir rol oynadıkları sorgulanmaktadır.

Çalışmanın amacı, mahalle isimleri üzerinden Türk kentlerinin kolektif hafızasında iz bırakan tarihsel, kültürel ve coğrafi anlam ağlarını çözümlemektir. Bu amaçla geliştirilen "*Tarihî -Yerel İlişkilendirme Matrisi* (TYİM)" adlı analiz modeli ile mahalle isimleri tarihî referanslar, topografik işaretler ve kültürel-dini semboller temelinde sınıflandırılarak değerlendirilmiştir. Sosyolojik betimsel analiz yöntemiyle yürütülen araştırmada, mahalle isimlerinin birer toplumsal bellek taşıyıcısı olduğu varsayımı merkeze alınmıştır. Yaklaşımımız, mekânın adlandırılmasını semantik boyutun ötesinde kültürel ve politik bir eylem olarak kavramsallaştırmaktadır.

Makale, mevcut literatürde sıklıkla göz ardı edilen bir alana dikkat çekmektedir. Mahalle adları üzerine yapılan çalışmalar çoğunlukla etimolojik ya da coğrafi düzeyde kalmakta, oysa bu adlandırmaların kültürel sosyoloji bağlamında anlamlandırılması oldukça sınırlı kalmıştır. Bu çalışma, kent tarihi, kent sosyolojisi, hafıza çalışmaları ve kültürel

antropoloji ekseninde disiplinler arası bir yöntem izleyerek, adlandırma pratiklerini kolektif kimliğin inşasıyla ilişkilendirmeyi hedeflemekte ve bu yönüyle özgün bir katkı sunmaktadır.

Kent mekânının kültürel ve tarihsel anlam üretim süreçleri açıklamak için dilsel ve simgesel göstergelerin analizini gerektirmektedir. Bu çalışma, mahalle isimlerini sosyolojik bir çözümleme nesnesi olarak ele alarak, kentlerin kolektif belleğinde nasıl bir temsil işlevi üstlendiklerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Adlandırma pratiklerinin tarihsel süreklilik, kültürel kodlar ve ideolojik yönelimlerle kurduğu ilişki, mekânsal kimliğin inşa sürecinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, mahalle isimleri üzerinden yürütülen analiz, kent-mekân-hafıza ekseninde çok katmanlı bir okuma zemini sunmaktadır.

1. Teorik Çerçeve

Kent sosyolojisi, kentsel yaşam biçimlerini, mekânsal örgütlenmeyi ve şehirde ortaya çıkan toplumsal ilişkiler ağını inceleyen bir sosyoloji alt disiplini. Disiplin, kentin sadece bir yerleşim birimi olmadığı; ekonomik, politik, kültürel ve ideolojik süreçlerin yoğunlaştığı bir toplumsal formasyon olduğunu kabul etmektedir. Erken dönem çalışmalarda, özellikle Chicago Okulu'nun [sosyometrik] öncülüğünde (Park, Burgess, Wirth), kent çevresi ve sosyal yapı arasındaki ilişkiler mekânsal dağılım temelinde incelenmiştir.¹ Bu yaklaşımda şehir, bir tür "doğal sosyal laboratuvar" olarak görülmüş, göç, gettolaşma, suç ve sosyal farklılaşma gibi olgular analiz edilmiştir.

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Henri Lefebvre, Manuel Castells ve David Harvey gibi düşünürler kent mekânını yalnızca fiziksel bir alandan ibaret sayılmadığını söylemiş, ideolojik ve simgesel olarak da üretilen bir yapı olarak ele almıştır. Lefebvre'in "mekânın toplumsal üretimi" kavramsallaştırması, mekânın nötr değil; iktidar ilişkileri, kapitalist ekonomi ve kültürel kodlarla inşa edildiğini ortaya koymuştur.² Harvey ise kapitalist kentleşmenin mekânsal adaletsizlikleri nasıl yeniden

¹ Louis Wirth, "Urbanism as a Way of Life", *American Journal of Sociology*, XLIV/1, Chicago 1938, 1-24.

² Henri Lefebvre, *The Production of Space*, Blackwell Publishing, Oxford 1991, 26-55.

ürettiğini Marksist bir çerçevede tartışmıştır.³ Günümüzde kent sosyolojisi, neoliberal kentsel dönüşüm, dijital kentleşme, mekânsal eşitsizlik ve kültürel temsiliyet gibi çok boyutlu dinamikleri disiplinler arası yaklaşımlarla ele almaktadır. Bu yönüyle kent sosyolojisi, mekânın çözümlemesinin ötesine geçerek toplumsal yaşamın anlam haritasını yorumlamaya yönelik eleştirel bir zemin oluşturmaktadır.⁴

Türkiye’de kent sosyolojisi alanında birçok çalışma yapılmıştır. İsmail Doğan, *Eylül ve Bursa: Kent Sosyolojisi Denemeleri*’nde Bursa’nın kentsel dokusunu sosyolojik bir perspektifle analiz ederek, yazarın kişisel çocukluk ve gençlik anılarıyla harmanlanan, kent kültürünü nostaljik ve eleştirel bir dille ele alan denemeler bütünüdür. Bursa’nın geleneksel yapısına duyulan sevgi ile birlikte nüfus yapısındaki dönüşümler, mekânsal kullanımlar ve kültürel kodların yorumlandığı yazılar yer almaktadır.⁵ Helga Rittersberger-Tılıç ve Abdullah Deveci’nin ortak çalışması olan *Kent Sosyolojisi*, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi (AÖF) kapsamında hazırlanmış akademik bir ders kitabıdır. 2013 yılında Eskişehir’de yayımlanan bu eser, kent olgusunu sosyolojik bir çerçevede ele almaktadır. Kitap, sadece üniversite öğrencileri için hazırlanmamış; kentsel dönüşüm, göç, toplumsal yapı ve mekân ilişkisini anlamak isteyen genel okur kitlesi için de temel bir kaynak niteliğindedir.⁶ Bahsedilen yayım serisinden *Fatime Güneş* de yine aynı adda *Kent Sosyolojisi* başlıklı bir çalışma kaleme almıştır.⁷ 1997 yılında *Genç Sosyologlar Derneği* tarafından çıkarılan *Türk Sosyoloji Dergisi* 3. sayısında kent sosyolojisi, kentsel çevre, anaerkillik, içgüveyiliği vb. konular kent bilimsel yöntemlerle incelenmiştir. Bu sayede sosyolojinin kent ve aile yapıları gibi temel konuları bir arada ele alınmıştır. 1997’de Türkiye’de kentleşme, toplumsal dönüşüm ve aile yapısındaki değişiklikler önemli

³ David Harvey, *Social Justice and the City*, University of Georgia Press, Georgia 2009, 101-125.

⁴ Manuel Castells, *The Urban Question: A Marxist Approach*, The MIT Press, Cambridge 1977, 62-90.

⁵ İsmail Doğan, *Eylül ve Bursa: Kent Sosyolojisi Denemeleri*, Gendaş Kültür, Bursa 2004, 5-14.

⁶ Helga Rittersberger-Tılıç & Abdullah Deveci, *Kent Sosyolojisi*, Anadolu Üniversitesi Yayınları (Yayın No: 2978/ Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1932), Eskişehir 2013, 7-11.

⁷ Fatime Güneş, *Kent Sosyolojisi*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2017, 8-9.

sosyolojik tartışmaların merkezindeydi. Bu sayı, o döneme dair önemli bir birincil kaynak niteliğindedir.⁸

Hüseyin Bal'ın *Kent Sosyolojisi* adlı eseri, 2006 yılında Fakülte Kitabevi tarafından yayımlanmış olup kent sosyolojisi alanında Türkiye'ye özgü önemli bir katkı sağlamıştır. Kitap, kentlerin toplumsal yapısını, kentsel süreçleri ve kentleşmenin sosyal etkilerini kapsamlı biçimde değerlendirilmiştir. Eser, özellikle küçük ve orta ölçekli kentlerin sosyolojisine odaklanmış ve yerel bağlamda sosyolojik analizler gerçekleştirmiştir. Türkiye'deki kentleşme dinamiklerini tarihsel ve güncel örneklerle açıklamış; teorik ve pratik boyutları dengeli bir şekilde sunmuştur. Bununla birlikte, 2006 basımı olması sebebiyle, günümüzün hızlı kentleşme, kentsel dönüşüm süreçleri ve dijitalleşme gibi yeni olguları içermemiştir. Yine de temel kavramlar, kuramlar ve metodolojiler açısından sağlam bir altyapı oluşturmuştur.⁹ İdealKent dergisi, 2019 yılında *Kent Araştırmaları Enstitüsü* tarafından Ankara'da yayımlanan süreli bir akademik yayındır. 26. sayı, Loïc Wacquant teması etrafında yapılandırılmış; özellikle Bourdieücü kent sosyolojisi, marjinalite, mekânsal stigma ve gecekondu gibi konulara odaklanmıştır. Bu sayı, Wacquant'ın kuramsal çerçevesini hem çeviri hem yerli makalelerle genişletmiş; Türkiye kentlerine uygulamalı analizler yapmıştır. Türkiye kentleri sosyolojik açıdan incelenmiştir.¹⁰ Nurşen Özçelik Adak tarafından derlenen *Sağlık Sosyolojisi: Kadın ve Kentleşme* (2002), sağlık sosyolojisi alanında Türkiye'de kadın ve kentleşme ilişkisini merkezine alan nadir çalışmalardan biridir. "Çalışmanın güçlü yönleri arasında, özellikle 15-49 yaş arası doğurganlık çağındaki kadınların sağlık-hastalık sistemine yönelik tutum ve davranışlarını analiz etmesi yer almaktadır. Bu yaklaşım, kadın sağlığını yalnızca biyomedikal bir konu olarak konumlandırmaz, toplumsal yapı ve kentleşme bağlamında sorgulamıştır."¹¹ Kitap, sağlık sosyolojisinin sosyal boyutlarını ortaya

⁸ Genç Sosyologlar Derneği (Hazırlayan), "Kent Sosyolojisi, Kentsel Çevre, Anaerkillik, İlgüveyiliği, Kent Bilimsel Yöntemler", *Türk Sosyoloji Dergisi*, Sayı: 3, İstanbul, 1997, 1-18.

⁹ Hüseyin BAL, *Kent Sosyolojisi*, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2006, 4-9.

¹⁰ Kent Araştırmaları Enstitüsü, "Loïc Wacquant ve Kent Sosyolojisi", *İdealKent Dergisi*, Sayı: 26, Ankara 2019, 1-11.

¹¹ Nurşen Özçelik Adak, *Sağlık Sosyolojisi: Kadın ve Kentleşme*, Birey Yayıncılık, İstanbul, 2002, 7-13.

koyma ve kadın- kent ilişkisini dönemin sosyopolitik koşulları bağlamında analiz edilmesi konusunda kuramsal ve ampirik sağlamlık sunmaktadır.

Arzu Yılmaz Aslantürk'ün *Kentin Sosyolojisinde Mahallenin Dönüşümü: Boztepe-Çukurçayır Mahallesi Örneği* adlı eseri, mahalle olgusunu günümüz kentsel dönüşüm süreçleri bağlamında irdeleyen önemli bir sosyolojik çalışmadır. Eser, Trabzon'un Boztepe-Çukurçayır bölgesinde gerçekleştirilen alan araştırması üzerinden, yerel ölçekteki toplumsal ve mekânsal dönüşümleri çok boyutlu biçimde analiz etmiştir. Araştırma, geleneksel mahalle dokusunun modern kentsel yapılarla nasıl etkileşime girdiğini sorgularken, özellikle kültürel sermaye, toplumsal aidiyet ve mekân algısı gibi kavramlara sosyolojik açıdan açıklık getirmiştir. Kitapta kentleşme süreci, yalnızca fiziksel yapıların değişimi olarak gözükmeyiz; sosyal ilişkilerin, kimliklerin ve yaşam pratiklerinin yeniden şekillenmesi olarak ele alınmıştır. Yazar, kuramsal arka planı sağlam bir biçimde kurarak, yerel bir örnek üzerinden genel sosyolojik çıkarımlar yapabilmektedir. Bu yönüyle eser, kentsel sosyoloji alanında çalışan araştırmacılara hem kuramsal hem de uygulamalı açıdan katkı sunmaktadır. Ancak çalışma, tek bir bölgeye odaklandığı için bulguların diğer kentsel bağlamlara genellenebilirliği sınırlı kalabilmektedir. Bu yapıt Anadolu şehirlerinde yaşanan mahalle temelli dönüşümleri anlamaya yönelik değerli bir katkı olarak değerlendirilmelidir. Özellikle mahalle sosyolojisi, kent kimliği ve mekânsal aidiyet gibi konulara ilgi duyan araştırmacılar için nitelikli bir başvuru kaynağı niteliğindedir.¹²

Köksal Alver tarafından kaleme alınan *Kent Sosyolojisi*, yerleşik kuramsal çerçeveleri modern kent dinamikleriyle harmanlayarak kapsamlı bir akademik kaynak sunmuştur. Özellikle kent toplumunun yapısı, mekânın sosyolojik işlevi ve kent içindeki farklı sosyal grupların karşılıklı etkileşimi üzerinde durmuştur. Kitap, fiziksel mekânı sadece bir altyapı unsuru olarak değerlendirmeyiz; sosyal ilişkilerin üretildiği, kuramla pratiğin kesiştiği bir alan olarak yorumlamıştır. Eserin güçlü yönlerinden biri, kent sosyolojisinin sosyolojik teorilerle köprü kurmasıdır. Kitap, metropoliten-yerel dinamikler, mekânsal ayrışma ve toplumsal yapı kavramlarını teoriyle örnek vaka analizleri arasında dengeli şekilde işlemiştir. Alver'in yaklaşımı,

¹² Arzu Yılmaz Aslantürk, *Kentin Sosyolojisinde Mahallenin Dönüşümü: Boztepe-Çukurçayır Mahallesi Örneği*, Orion Kitabevi, Ankara, 2022, 1-10.

teorik tartışmalarla güncel kent olgularını birlikte ele almasında akademik literatüre değerli katkı sağlamıştır. Ancak tek bir kaynak üzerinden teorik çerçeve çıkarımı yapabilecek derinlik, kitapta sınırlı kalmıştır. Ayrıca, kitapta kent sosyolojisinin niceliksel yöntemlerinden ziyade daha çok kuram-tarih perspektifine odaklanılması, uygulamalı araştırma isteyen sosyal bilimciler için kılavuzluk açısından yeterli olmayabilmektedir.¹³

Kolektif bir şekilde hazırlanan *Türkiye Perspektifinden Kent Sosyolojisi Çalışmaları* adlı eser, Türkiye'deki kentleşme sürecini sosyolojik bir bakış açısıyla ele alarak göç, gecekondulaşma, kentsel dönüşüm ve mekânsal eşitsizlik gibi temel meseleleri akademik çerçevede tartışmaya açmaktadır. Farklı akademisyenlerin katkısıyla oluşturulan kitap, kuramsal yaklaşımlar ile yerel örnekleri bir araya getirerek Türkiye'ye özgü kentleşme dinamiklerini kapsamlı biçimde analiz etmektedir. "Türkiye'nin yakın geçmişinin yanı sıra, bugününe de damgasını vuran kentsel sorunlar toplumbilimsel boyutlarıyla tartışılmakta ve aydınlatılmaktadır."¹⁴ Şükrü Aslan'ın kaleme aldığı *Mekân, Kimlik ve Politika: Kent Sosyolojisi Yazıları* adlı eser, kent sosyolojisine çok boyutlu bir yaklaşım getirerek özellikle Türkiye'deki kentleşme süreçlerini mekân, kimlik ve iktidar ilişkileri üzerinden çözümlemeye çalışmaktadır. Kitap, gündelik yaşam pratiklerinden yerel yönetim politikalarına, etnik kimliklerin mekânsal karşılaşmalarından toplumsal hafızaya kadar geniş bir yelpazede tartışmalar sunmaktadır. Yazar, kuramsal çerçeveyi güncel örneklerle harmanlayarak kentlerin sadece fiziksel yapılanmadığı, politik ve kültürel mücadelelerin sahnesi olduğunu vurgulamaktadır.¹⁵

Kent Çalışmalarına Giriş - Kır, Kent ve Göç Sosyolojisi adlı eser ise kent sosyolojisinin temel dinamiklerine geniş bir perspektifle yaklaşan önemli bir akademik çalışma olarak öne çıkmaktadır. Aynur Erdoğan Coşkun ve Ayşen Şatıroğlu gibi alanında uzman yazarların katkılarıyla hazırlanan kitap, kentsel dönüşümün çok katmanlı yapısını; nüfus hareketlerinden

¹³ Köksal Alver, *Kent Sosyolojisi*, Hece Yayınları, Ankara, 2012, 7-11.

¹⁴ Tahire Erdogan Erman, T. Gül Köksal, Binnur Öktem, Eylem Özdemir, Nihal Şirin Pınarcıoğlu, Nihal Ekin Erkan, Ayşegül Kanbak, Hatice Kutuluş, Makbule Şiriner Öner, Pelin Pınar Özden, Mihriban Şengül, Örgen Uğurlu, *Türkiye Perspektifinden Kent Sosyolojisi Çalışmaları*, Örgün Yayınevi, İstanbul, 2017, 1-7.

¹⁵ Şükrü Aslan, *Mekân, Kimlik ve Politika: Kent Sosyolojisi Yazıları*, Ütopya Yayınevi, Ankara, 2022, 7-9.

kentleşme süreçlerine, kırsal yaşamdan göç olgusuna kadar uzanan kapsamlı bir içerik sunmaktadır. Eserde, kentlerin tarihsel süreç içinde gelişimi, antik ve orta çağ kentlerinden modern kentsel yapılara kadar farklı coğrafya ve toplumsal sistemlerdeki yansımaları ele alınırken, sosyal teori ve kentsel sosyoloji literatüründeki temel yaklaşımlar da incelenmektedir. Kitap, kentleşme sürecinin mekânsal bir değişimden ibaret olmadığını, toplumsal ilişkiler, hareketlilik ve kimlik dönüşümleri açısından da çok boyutlu bir olgu olduğunu vurgulamaktadır. Özellikle kırsal alanlardan kente göç ve gecekondulaşma gibi güncel ve toplumsal açıdan kritik meselelerin detaylı analiz edildiği bölüm, Türkiye özelinde yaşanan dinamiklerin akademik çerçevede kavranmasına katkı sağlamaktadır.¹⁶ İçeriğinin disiplinler arası zenginliği ve geniş teorik perspektifi, kent sosyolojisi alanındaki çalışmalara sağlam bir temel oluşturması bakımından önemlidir.

Kent sosyolojisi literatüründe mahalle olgusu, çoğunlukla mekânsal örgütlenme, kentsel dönüşüm ve toplumsal ilişkiler bağlamında ele alınmıştır. Ancak mahalle isimlerinin kolektif hafıza ve mekânsal kimlik inşasıyla ilişkisi üzerine yapılan çalışmalar sınırlı kalmaktadır. Mevcut literatürde adlandırma pratikleri genellikle etimolojik ya da coğrafi düzeyde incelenmiş; bu isimlerin kültürel ve ideolojik temsiliyetleriyle kurduğu bağ göz ardı edilmiştir. Bu çalışma, mahalle isimlerini tarihsel süreklilik, kültürel kodlar ve siyasal yönelimler üzerinden analiz ederek, kent mekânında kolektif belleğin nasıl biçimlendiğine dair özgün bir katkı sunmayı hedeflemektedir. Bu bağlamda, adlandırma yoluyla kimlik üretimi üzerine geliştirilen “Tarihî-Yerel İlişkilendirme Matrisi (TYİM)” modeli, literatürdeki boşluğu dolduracak nitelikte disiplinlerarası bir analiz çerçevesi sunmaktadır.

2. A l a n y a z ı n

“Kolektif hafıza” (collective memory), bireysel hatırlamanın ötesinde, bir grubun, topluluğun ya da ulusun geçmişi nasıl hatırladığını, yeniden

¹⁶ Aynur Erdoğan Coşkun, Ayşen Şatıroğlu, Betül Kızıltepe, Büşra Turan Tüylüoğlu, Elif Altundere, Mehmet Ali Akyurt, Melek Kırtıl, Merve Ayar Yılmaz, Murat Şentürk, Nursen Tekgöz, Salih Ünüvar, Şefika Aydın, Yusuf Adıgüzel, *Kent Çalışmalarına Giriş - Kır, Kent ve Göç Sosyolojisi*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2020, 1-11.

ürettiğini ve kültürel olarak nasıl anlamlandırdığını ifade eden toplumsal bir kavramdır. Bu kavram, ilk kez Fransız sosyolog Maurice Halbwachs tarafından sistematik olarak ortaya konmuştur. Halbwachs'a göre bireyler, geçmişi yalnızca kişisel deneyimlerine göre değerlendirmez, mensup oldukları sosyal grupların çerçevesinde hatırlamaktadırlar. Bireysel hafıza, toplumsal bağlamdan bağımsız düşünülemez çünkü belleğin inşası sosyal etkileşim yoluyla gerçekleşmektedir.¹⁷ Halbwachs, toplumsal belleği "sosyal çerçeveler" (cadres sociaux de la mémoire) aracılığıyla şekillenen bir süreç olarak tanımlamaktadır. Ona göre bireyin geçmişi hatırlaması, tek başına psikolojik bir süreç ifade etmez; ait olduğu ailenin, dinin, sınıfın veya milletin ortak hatırlama pratikleriyle örülüdür. Bu noktada kolektif hafıza, bireysel belleğin taşıyıcısı olmaz, onu dönüştüren ve yönlendiren bir yapı olarak görülmektedir.¹⁸ Pierre Nora ise kolektif hafızayı modernite bağlamında değerlendirerek "hafıza mekânları" (lieux de mémoire) kavramını geliştirmiştir. Nora'ya göre modern ulus-devletlerin inşasında tarih ile hafıza arasında bir ayrım ortaya çıkmıştır. Tarih yazımı rasyonel ve belgelenmiş bir süreci ifade ederken, kolektif hafıza daha çok duygusal, ritüellere dayalı ve simgesel anlatılarla beslenmektedir. Bu bağlamda anıtlar, müzeler, bayraklar veya törenler gibi semboller kolektif hafızanın somutlaşmış formlarıdır.¹⁹ Jeffrey K. Olick de kolektif hafızayı bilhassa geçmişin hatırlanması olarak kabul etmez. Geçmişin bugüne nasıl anlatıldığı ve temsil edildiği bir kültürel süreç olarak tanımlanmaktadır. Olick'e göre kolektif hafıza, bireyler ve kurumlar arasında sürekli olarak yeniden şekillenen bir söylem alanıdır. Bu söylem, sosyal kimliklerin inşasında belirleyici bir rol oynamaktadır.²⁰

Kolektif hafıza, toplumsal kimliklerin kurulmasında, geçmişin meşrulaştırılmasında ve toplumsal uzlaşının sağlanmasında önemli bir işlev

¹⁷ Maurice Halbwachs, *On Collective Memory*, Translated by Lewis A. Coser, University of Chicago Press, Chicago, 1992, 1-8.

¹⁸ Maurice Halbwachs, *a.g.e.*, 38-42.

¹⁹ Pierre Nora, "Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire." *Representations*, no. 26, 1989, pp. 7-24. *JSTOR*, <https://doi.org/10.2307/2928520>.

²⁰ Jeffrey K. Olick, and Joyce Robbins. "Social Memory Studies: From 'Collective Memory' to the Historical Sociology of Mnemonic Practices." *Annual Review of Sociology*, vol. 24, 1998, pp. 105-140. *JSTOR*, <http://www.jstor.org/stable/223476>.

görmektedir. Hem bireylerin geçmişle kurduğu bağın hem de toplumun ortak değerlerinin anlaşılması açısından sosyolojik analizlerde vazgeçilmez bir kavram olarak değerlendirilmektedir. Mahalle isimleri, sırf coğrafi bir konumu belirtmekle kalmaz; o mekânın tarihsel geçmişini, kültürel belleğini ve toplumsal kimliğini taşıyan semboller haline gelmektedir. Bu bağlamda teorik açıdan kolektif hafıza ile mahalle adlandırmaları arasında güçlü ve çok katmanlı bir ilişki bulunmaktadır. Fransız sosyolog Maurice Halbwachs'a göre kolektif hafıza, bireylerin geçmişi sosyal gruplar aracılığıyla hatırlama biçimidir.²¹ Mahalle isimleri de bu hafızanın somutlaştırıldığı mekânsal göstergeler olarak düşünülebilmektedir. Örneğin bir mahalle isminin "Menderes", "Kurtuluş", "Barbaros", "Fatih", "Sakarya" ya da "Gültepe" olması; o mahalle yaşayan insanların zihninde belli bir tarihi dönemi, kahramanı, savaş hatırasını ya da kültürel bir imgeyi canlandırmaktadır. Böylece bu isimler birer toplumsal hatırlama aracına dönüşmektedir.

Semt isimleri,²² kent sakinlerinin aidiyet hislerini ve toplumsal kimliklerini inşa etmelerinde önemli rol oynamaktadır. Bir birey "Eyüp'te yaşıyorum" dediğinde mereke [tek başına] bir adresi belirtmiş olmaz; Osmanlı'nın manevi mirasıyla, dindar bir yaşam biçimiyle ya da muhafazakâr kültürel kodlarla özdeşleşmiş bir hafıza alanını da çağırmaktadır. Sosyolog Pierre Nora'nın ifadesiyle bu tür yer adları, birer "hafıza mekânı" (lieux de mémoire) olarak işlev görmektedir. Her mahalle

²¹ Suzanne Vromen, *American Journal of Sociology*, vol. 99, no. 2, 1993, pp. 510–512. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/2781705>.

²² Türkiye'de mahalle, 5393 sayılı Belediye Kanunu'na göre bir idari birim olup, belediye sınırları içindeki en küçük yerleşim birimidir ve bir muhtar ile ihtiyar heyeti tarafından temsil edilir. Mahalle, resmî nüfus kayıtları ve kamu hizmetlerinin dağıtımı gibi idari işlevler açısından devletin doğrudan tanıdığı bir statüye sahiptir. Buna karşın semt, genellikle mahallelerden oluşan, tarihsel, coğrafi veya kültürel bir bütünlük ifade eden gayri resmî bir yer adıdır ve hukuki-idari bir kimliği bulunmaz. Semt adlandırmaları daha çok halk arasında kullanılır ve zamanla kolektif hafızada yer edinerek sosyal kimlikleri etkileyen bir aidiyet unsuruna dönüşür. TDK'ya göre *Semt*: "Şehirde yerleşim bölgesi; yaka"dır. *Mahalle* ise: "Bir şehrin bir kasabanın, büyükçe bir köyün en az beş yüz nüfusa sahip parçalarından her biri"dır. Bu minvalde mahalle yerine; yerel topluluk, komşuluk birimi, toplumsal çevre ya da yaşam çevresi de kullanılabilir. Mikro-toplum ise küçük ölçekli, sosyal etkileşimlerin yoğun olduğu topluluklara gönderme yapmaktadır.

adı, geçmişin belirli yönlerini bugüne taşıyan bir anlatı ve sembolik bağ oluşturmaktadır.²³

Mahalle isimleri çoğu zaman siyasi ve ideolojik süreçlerle yeniden üretilmektedir. Bu durum, iktidarların kolektif hafıza üzerinde nasıl bir hegemonya kurmaya çalıştığını göstermektedir.²⁴ Bir mahallenin adının değiştirilmesi (örneğin “Köse İlyas” yerine “Demokrasi Mahallesi” yapılması), sadece tabelaları değil; o mahallenin tarihsel anlatısını da dönüştürmektedir. Bu bağlamda mahalle adlandırmaları, kamusal hafızanın yeniden yazımı açısından önemli bir göstergedir. Göç, hem bireysel hem kolektif hafızayı etkileyen bir süreçtir. Yeni kurulan mahallelere verilen isimler —örneğin “Yenişehir”, “Bağcılar”, “Esenyurt”— göçle gelen toplulukların eski aidiyetlerinden koparılıp yeni bir toplumsal bellek içine yerleştirilmeleri için kullanılmaktadır. Bu tür isimlendirmeler, modernleşmenin ve kentleşmenin ideolojik yönlerini yansıtmaktadır. Kolektif hafızada “temiz bir sayfa” açma arzusunu barındırabilmektedir.²⁵ Mahalle isimleri, bir şehrin belleğinde görece izole coğrafi/fiziksel koordinatları göstermez; aslında tarih, kültür, kimlik ve iktidar ilişkilerinin iz düşümleridir. Kolektif hafızanın oluşumunda bu isimler, geçmişin toplumsal olarak nasıl hatırlandığını, bugünde nasıl yeniden inşa edildiğini ve geleceğe nasıl aktarıldığını gösteren anahtarlardır. Sosyolojik açıdan bu isimler, bireylerin mekânsal aidiyetlerini belirleyen, *kimlik politikalarını* şekillendiren ve toplumsal bütünleşmenin ya da ayrışmanın sembolik araçlarıdır.²⁶

Mekânsal kimlik inşası, belirli bir coğrafi alanın tarihsel, kültürel ve sosyo-politik kodlar aracılığıyla temsil edilme biçimidir. Bu süreçte fiziksel mekân, kimileyin topografik bir varlık olarak değerlendirilmez; anlamlandırılmış, sınırlandırılmış ve ideolojik olarak kurgulanmış bir sosyal

²³ Nancy Wood, “Memory’s Remains: Les Lieux de Mémoire.” *History and Memory*, vol. 6, no. 1, 1994, pp. 123–49. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/25618664>.

²⁴ James Brown, “Notes on Community, Hegemony, and the Uses of the Past.” *Anthropological Quarterly*, vol. 63, no. 1, 1990, pp. 1–6. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/3317955>.

²⁵ Julia Creet, and Andreas Kitzmann, eds. *Memory and migration: Multidisciplinary approaches to memory studies*. University of Toronto Press, Toronto, 2014, 3–4.

²⁶ Kevin McDonald, “Identity Politics.” *Arena Magazine* (Fitzroy, Vic), no. 11, Arena Printing and Publishing Pty Ltd, 1994, pp. 18–22.

alan olarak yapılandırılır.²⁷ Mekâna atfedilen simgesel değerler, yer adlandırmaları, mimari düzenlemeler ve mekânsal anlatılar yoluyla dönüştürülmektedir. Toplumsal gruplar, aidiyet ilişkilerini bu sembolik üretim süreçleri üzerinden kurmaktadır. Kolektif bellek, mekânsal referanslar üzerinden yeniden şekillendirilmektedir.²⁸ Bu biçimde şehirler, semtler veya mahalleler, yaşanan fiziksel ortamlardan çok; kimliğin üretildiği kültürel alanlar haline getirilmektedir. Mekân, ideolojik pratiklerin dolaşıma sokulduğu bir temsil zeminine dönüştürülmektedir. Anıtsallaştırma, adlandırma ve mekânsal sınıflandırma araçlarıyla kimlikssel sınırlar çizilmektedir.²⁹ Yer, doğal bir nesne olmaktan çıkarılıp kültürel ve tarihsel bir nesneye dönüştürülmektedir. Bu dönüşüm, mekânın iktidar ilişkileriyle iç içe geçmiş çok katmanlı bir temsil alanı olarak yeniden kurgulanmasına neden olmaktadır.

Mahalle adlandırması, kentsel coğrafya ve sosyoloji alanlarında önemli bir çalışma konusudur. Mahalle isimleri genellikle tarihî, coğrafi, demografik veya kültürel özelliklere dayanarak oluşturulur. Tarihî süreçte, mahallelerin adları [kentsel morfoloji]³⁰ yerel halkın etnik yapısına (örneğin, “Rum Mahallesi”), bölgede yoğun olarak bulunan meslek gruplarına (“Demirciler Mahallesi”) veya önemli bir yapıya (“Camiikebir Mahallesi”) göre belirlenmiştir.³¹ Modern dönemde ise kent planlamacıları, yeni yerleşim alanlarını adlandırırken daha standartlaştırılmış bir yaklaşım benimsemiş, çoğunlukla doğal unsurlara (“Çamlıtepe Mahallesi”) veya tarihî şahsiyetlere (“Atatürk Mahallesi”) atıfta bulunmuştur.³² Ayrıca,

²⁷ Henri Lefebvre, *a.g.e.*, 26.

²⁸ Doreen Massey, *For Space*. SAGE Publications, Los Angeles 2005, 39.

²⁹ Edward W. Soja, *Thirdspace: Journeys to Los Angeles and Other Real-and-Imagined Places*. Blackwell, Cambridge 1996, 135.

³⁰ *Kentsel morfoloji*, şehirlerin fiziksel biçimini, yapı dokusunu, sokak ağlarını ve mekânsal organizasyonunu inceleyen disiplinler arası bir kavramdır. Bu kavram, kentlerin tarihsel süreçte geçirdiği yapısal dönüşümleri analiz ederken; sosyal, ekonomik ve kültürel dinamiklerin mekâna nasıl yansıdığını da ortaya koyar. Kentsel morfoloji çalışmaları, genellikle yerleşim biçimleri, parselasyon yapıları ve yapı yoğunluğu gibi unsurlar üzerinden yürütülmektedir.

³¹ Tolga Ünlü, “Mekânın biçimlendirilmesi ve kentsel morfoloji”, *Türkiye kentsel morfoloji ağı*, II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu Bildiriler Kitabı, İstanbul, 2018, 59–70.

³² İlhan Tekeli, *Türkiye’de Yaşamda ve Yazında Konutun Öyküsü 1923 - 1980*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2012, 112-115.

mahalle adları siyasi ve ideolojik unsurlardan da etkilenebilmektedir. Örneğin, Türkiye’de 1950’lerden sonra mahallelere verilen isimlerde milliyetçi ve modernite vurgusunun arttığı gözlemlenmiştir.³³ Benzer şekilde, sömürge sonrası ülkelerde mahalle adlarının değiştirilmesi, yerel kimliği yeniden inşa etme çabalarının bir parçası olarak görülmüştür.³⁴ Postkolonyal şehircilik yaklaşımları, mekânsal isimlendirmeyi bir tek yön bulma aracı olarak düşünmemektedir; iktidar, kültürel kimlik ve tarihsel bellek üretiminin bir parçası olarak görmektedirler. Bishop, Phillips ve Yeo tarafından derlenen *Postcolonial Urbanism: Southeast Asian Cities and Global Processes*’de Güneydoğu Asya kentlerinde hem sömürge sonrası dönemde hem de küreselleşme bağlamında ortaya çıkan yeni kentsel biçimlere odaklanılmıştır. Sömürge sonrası şehirlerde yerel, ulusal ve küresel aktörlerin mekân üzerindeki simgesel etkisi analiz edilmektedir. Bu durum, mahalle adlarında; yerel kültürel unsurların ve postkolonyal mirasın iç içe geçmesine olanak tanımaktadır. Mahalle adlandırmalarını “hedefleme”, “sinematik anıtsallaştırma” ve “sosyal ayrıştırma” yöntemlerinin bir parçası olarak görmüşlerdir. Bu durum, belirli bölgeleri öne çıkarmak veya marjinalleştirmek için kullanılan araçsal bir stratejiye işaret etmektedir. Kültürel aktörler tarafından benimsenen ve yeniden biçimlendirilen mahalle adları, geçmişin temsilini politik bir içerikle yeniden yazmaya hizmet etmektedir. Bu sayede topluluklar, adlandırma yoluyla kendi belleklerini ve kimliklerini inşa etmiştir.³⁵ Mahalle adlandırma pratikleri, bir yerin kolektif hafızasını ve kimlik algısını yansıtan dinamik bir süreçtir. Bu pratikler, kentsel dönüşüm ve toplumsal değişimle birlikte evrilmeye devam etmektedir.

Amy Mills’in *Streets of Memory: Landscape, Tolerance, and National Identity in Istanbul* (2010) adlı eseri, İstanbul’un tarihi semtlerinden Kuzguncuk üzerinden mekân, hafıza, kimlik ve toplumsal dönüşüm temalarını inceleyen önemli bir kent sosyolojisi çalışmasıdır. Kitap, özellikle kolektif hafıza, mülkiyet ilişkileri, kentsel dönüşüm ve milliyetçilik gibi

³³ Tarık H. Şengül, *Kentleşme ve Siyaset: Türkiye’de Mahalle*. İmge Kitabevi, Ankara, 2003, 78-80.

³⁴ Brenda S. A. Yeoh, “Postcolonial cities”, *Progress in Human Geography*, 25(3), 2001, 456-468. <https://doi.org/10.1191/030913201680191781>.

³⁵ Ryan Bishop, John Phillips and Wei-Wei Yeo, editörler. *Postcolonial Urbanism: Southeast Asian Cities and Global Processes*. Routledge, London: 2003, 1-36.

kavramlar etrafında şekillenmektedir. Mills, İstanbul'un Boğaziçi kıyısında yer alan ve bir zamanlar çok kültürlü bir nüfusa sahip olan Kuzguncuk semtini ele alarak, bu mahallenin mekânsal ve kültürel hafızasının nasıl biçimlendiğini ve nasıl unutulduğunu araştırmaktadır. Rum, Ermeni ve Yahudi topluluklarının uzun yıllar birlikte yaşadığı mahallede, zaman içinde yaşanan göçler, mülkiyet değişiklikleri ve devlet politikaları aracılığıyla Müslüman-Türk kimliğinin baskın hale geldiği bir dönüşüm süreci anlatılmaktadır. Mills, bu dönüşümü tarihî belgeler, haritalar, yerel söyleşiler ve saha araştırması verileriyle analiz etmektedir. Mahalle sakinlerinin hatıraları ve anlatıları üzerinden, bireysel hafıza ile resmi ulusal anlatı arasındaki gerilimi gözler önüne sermiştir. Böylece, milliyetçiliğin mekânsal tezahürleri, tolerans miti ve kentsel hafızanın inşası üzerine kapsamlı bir çözümleme sunmaktadır.³⁶

Türkiye'de mahalle konusunda pek çok spesifik çalışma yapılmıştır. Bunlar için de özellikle: İsmail Kara ile Ali Birinci *Mahalle-Sıbyan Mektepleri Bir Eğitim Tasavvuru Olarak* (Dergâh Yayınları 2019), İmre Özbek Eren *Mahalle: Yeni Bir Paradigma Mümkün mü?* (Tuti Kitap 2017), A. Tarık Çelenk *Türk Sağı: Mahalle, Kriz ve Kritik* (Beyoğlu Kitabevi 2022), Mehmet Güneş *Muhtarlık: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Köy ve Mahalle İdaresi* (Vakıfbank K. Y. 2023), Sibel Yardımcı *2 Mahalle 1 Ada Bozcaada Ada Monografisi* (Literatür Y. 2021), Selim Çapar, Recep Demir ile Şefik Aygöl *Türkiye'de Muhtarlık ve Mahalle Yönetimi* (Tiav 2022), Rıza Erdeğirmenci *Kaybolan Mahalle: Bir Ortaköy Hikâyesi* (Gita Y. 2014) Hikmet Kavruk *Mahalle Yerleşimi ve Yönetimi* (Nobel Y. 2018), Ruşen Çakır *Mahalle Baskısı* (Doğan K. 2008), Ruşen Çakır ile İrfan Bozan *Mahalle Baskısı Var mı Yok mu?* (Doğan K. 2009), Haluk Sena Arı *Mahalle Kültürümüzden Yansımalar* (Yeni Asya N. 2012), Egemen Yilgür Nişantaşı *Teneke Mahallesi: Teneke Mahalle Yoksulluğundan Orta Sınıf Yerleşimine* (İletişim Y. 2012), Köksal Alver *Mahalle: Mahallenin Toplumsal ve Mekansal Portresi* (Hece Y. 2013), Mustafa Yoker *Kalimera Fener Şalom Balat: Bizim Mahalle* (Çatı K. 2017) vb. eserleri zikredebiliriz.

Türkiye'de mahalle konusunu ele alan kitapların birçoğu neredeyse mikro toplulukların kolektif hafızadaki yeri ve önemine pek fazla değinmemiştir. Mahalle olgusu üzerine yapılan çalışmalar, genellikle

³⁶ Amy Mills, *Streets of Memory: Landscape, Tolerance, and National Identity in Istanbul*. University of Georgia Press, Georgia, 2010, 7-12.

muhtarlık kurumu (Güneş, Çapar vd.), mahalle kültürü (Çakır, Alver), mekânsal dönüşüm (Yılgür, Aslantürk) ya da tarihsel anlatılar (Erdeğirmenci, Kara) etrafında şekillenmiştir. Bu eserler, mahalleyi ya yönetsel bir birim ya da nostaljik bir yaşam alanı olarak ele almakta; adlandırma pratiklerinin kolektif hafıza ve mekânsal kimlik inşasındaki rolünü çoğunlukla göz ardı etmektedir. Örneğin, “Mahalle Baskısı” (Çakır) [Şerif Mardin] gibi çalışmalar mahalleyi sosyo-politik bir baskı alanı olarak yorumlarken, “Mahalle: Yeni Bir Paradigma Mümkün mü?” (Eren) gibi metinler daha çok kavramsal sorgulamalara odaklanmaktadır. Ancak bu metinlerde mahalle isimlerinin tarihsel, kültürel ve ideolojik bağlamda nasıl üretildiği ve bu üretimin kent belleğiyle nasıl ilişkilendiği yeterince tartışılmamıştır.

Bu çalışma, söz konusu literatürdeki boşluğu doldurarak mahalle adlarını yalnızca semantik birer etiket olarak değil; kolektif hafızanın mekâna kazınmış göstergeleri olarak ele almakta ve bu bağlamda özgün bir analiz modeli olan “Tarihî-Yerel İlişkilendirme Matrisi (TYİM)” ile çok katmanlı bir çözümleme sunmaktadır. Böylece, mahalle isimleri üzerinden kentlerin tarihsel süreklilikleri, kültürel kodları ve ideolojik temsilleri sistematik biçimde değerlendirilmekte; kent sosyolojisi ve hafıza çalışmaları arasında disiplinlerarası bir köprü kurulmaktadır.

Yök Tez Merkezi’nde 11.09.2025 tarihinde yaptığımız “Mahalle” araması neticesinde bu konuda 196 kayıtlın bulunduğu tespit edilmiştir.³⁷ Yapılan araştırmaların: 39 tanesi kamu yönetimi, 1 tanesi aktüerya, 2 tanesi arkeoloji, 1 tanesi bilim ve teknoloji, 1 tanesi biyoloji, 4 tanesi coğrafya, 1 tanesi dilbilim, 1 tanesi din, 1 tanesi ekonomi, 4 tanesi eğitim, 1 tanesi güzel sanatlar, 1 tanesi halk bilimi, 3 tanesi halk sağlığı, 2 tanesi halkla ilişkiler, 1 tanesi hukuk, 1 tanesi iletişim, 2 tanesi inşaat mühendisliği, 2 tanesi iç mimari, 2 tanesi işletme, 1 tanesi jeodezi, 40 tanesi mimarlık, 1 tanesi peyzaj mimarlığı, 2 tanesi psikoloji, 3 tanesi sanat tarihi, 1 tanesi sağlık kurumları yönetimi, 6 tanesi siyasal bilimler, 6 tanesi tarih, 1 tanesi turizm, 1 tanesi Türk dili ve edebiyatı, 1 tanesi ulaşım, 1 tanesi çalışma ekonomisi, 41 tanesi şehircilik ve bölge planlaması konularında yapılmıştır. Mahalle konusunun farklı disiplinlerde çalışıldığı ortaya çıkmaktadır. En çok *kamu yönetimi*,

³⁷ Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı, “Tez Merkezi”, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Erişim Tarihi: 11.09.2025).

şehircilik ve planlama alanlarında akademik araştırmalar yapılmıştır. Bu tezlerin içinde de sadece iki tanesi *antropoloji*, on üç tanesi ise *sosyoloji* alanında çalışılmıştır. Makale sosyoloji merkezli yazıldığı için mahalle konusunun bu iki disiplinde nasıl incelendiğine bakmamız ve yapılan tezleri kısaca değerlendirmemiz literatür taraması açısından son derece faydalı olacaktır.

Pelin Zenginobuz Neşeli'nin antropolojik çalışması; *Kadınların kent yaşamındaki görünmez sınırları: İzmir Gaziemir'de bir mahalle örneğiyle ataerkinin panoptikon temsilleri*'nde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin mekânsal boyutlarını, İzmir Gaziemir'deki Atıfbey Mahallesi örneğinde nitel bir saha araştırmasıyla ortaya koymaktadır. Tezde, Michel Foucault'nun "panoptikon" kavramı ataerki bağlamında yeniden yorumlanarak, kadınların kent yaşamında karşılaştığı görünmez sınırların nasıl şekillendiği analiz edilmiştir. Mahalledeki erkek egemen aktörler—komşular, esnaf, aile bireyleri—kadınların gündelik yaşamlarını denetleyen birer "gözetleme kulesi" metaforuyla sunulmuştur. Kadınların zaman ve mekân kullanımı üzerindeki bu görünmez denetim biçimleri, onların hareket özgürlüğünü kısıtlamakta, ancak buna karşılık kadınların da gündelik yaşamlarını sürdürmek için geliştirdikleri çeşitli "kadınlık çözümleri" ve "güvenli rotalar" ile ataerki düzene karşı direnç geliştirdikleri görülmektedir. Çalışma, toplumsal cinsiyetin mekânsal üretimini anlamada önemli bir katkı sunmakta ve kadın dostu şehir politikaları için saha temelli öneriler içermektedir.³⁸ Esmâ Güney Aksoy'un *Öteki'nin acısını ümmet aktivizmi içinde işlemek: Mahalle'deki performatif insancılık* araştırması İstanbul-Fatih'teki ümmet aktivizmi pratiğini, Filistin ve Suriye'deki acılar etrafında şekillenen İslami insancılık çerçevesinde etnografik olarak analiz etmektedir. Çalışma, "öteki"nin acısı üzerinden ümmetin nasıl hissedildiği, temsil edildiği ve bedenlendiğine odaklanırken, mahalleyi hem sembolik hem de fiilî bir birlik ve duygudaşlık mekânı olarak ele alır. Paneller, protestolar ve seminerlerde yapılan katılımcı gözlemler ile beş aktivistle yürütülen derinlemesine görüşmeler üzerinden, ümmetin acıya dayalı performatif bir aidiyetle nasıl kurulduğu gösterilmiştir. Bu bağlamda tez, post-İslamcı dönemde ümmetin yeniden tanımlanmasına,

³⁸ Pelin Zenginobuz Neşeli, *Kadınların kent yaşamındaki görünmez sınırları: İzmir Gaziemir'de bir mahalle örneğiyle ataerkinin panoptikon temsilleri*. Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 2024, 67-73.

insancılığın duygusal ve ideolojik boyutlarına dikkat çekerek önemli bir sosyal antropolojik katkı sunmaktadır.³⁹

Tablo 1. Mahalle konusunda yapılmış sosyolojik akademik çalışmalar (2010-2025)

Sıra No	Hazırlayan	Tezin Adı	Yılı
1	<i>Mehmet Baki Deniz</i>	Gecekondu dönüşüm projelerine karşı mahalle örgütlenmeleri: İstanbul Başibüyük ve Ankara Dikmen Vadi örnekleri ⁴⁰	2010
2	Gökân Özkuk	Türk romanında mahalle algısı (Ahmet Mithat Efendi, Hüseyin Rahmi Gürpınar ve Halide Edip Adıvar) ⁴¹	2014
3	<i>Cansu Bakar</i>	Demokratik özerklik'in mekânsal tahayyülü ve siyaseti: Beyoğlu'nda bir mahalle meclisi deneyimi ⁴²	2015
4	<i>Hande Gülen</i>	Parklardan mahallelere aktivizm, mekân ve müşterek alanlar: Caferağa dayanışması ve mahalle evi ⁴³	2016
5	<i>Elif Aksel</i>	Şehir banliyöye karşı: Mahalle konumunun yer bağlılığı ve yerleşim memnuniyeti üzerine etkileri ⁴⁴	2017
6	<i>Nefin Huvaj Sevim</i>	Sait Faik Abasıyanık öykülerinde söylem: 'Semaver', 'Mahalle Kahvesi', 'Alemdağ'da Var	2018

³⁹ Esma Güney Aksoy, *Working with the suffering of the other through ummah activism: Performative humanitarianism in the mahalle*. Boğaziçi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2019, 152-158.

⁴⁰ Mehmet Baki Deniz, *Gecekondu dönüşüm projelerine karşı mahalle örgütlenmeleri: İstanbul Başibüyük ve Ankara Dikmen Vadi örnekleri*. Boğaziçi Üniversitesi / Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 2010, 128-133.

⁴¹ Gökân Özkuk, *Türk romanında mahalle algısı (Ahmet Mithat Efendi, Hüseyin Rahmi Gürpınar ve Halide Edip Adıvar)*. İstanbul Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2014, 190-196.

⁴² Cansu Bakar, *Demokratik özerklik'in mekânsal tahayyülü ve siyaseti: Beyoğlu'nda bir mahalle meclisi deneyimi*. Boğaziçi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2015, 98-103.

⁴³ Hande Gülen, *Parklardan mahallelere aktivizm, mekân ve müşterek alanlar: Caferağa Dayanışması ve Mahalle Evi*. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2016, 118-122.

⁴⁴ Elif Aksel, *Şehir banliyöye karşı: Mahalle konumunun yer bağlılığı ve yerleşim memnuniyeti üzerine etkileri*. İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi / Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2017, 54-60.

		Bir Yılan' kitapları üzerine Foucault'cu bir okuma ⁴⁵	
7	Vahdet Erdoğan	Kolluk görevlileri ve mahalle sakinlerine göre kadına yönelik şiddet ⁴⁶	2018
8	Hüseyin Yıldız	Kaybolan mahalle kültüründe eski İstanbul kahvehaneleri ⁴⁷	2018
9	İlknur Yiğit Yazgan	İstanbul'daki düzensiz Afgan göçmenlerin kente entegrasyonu: Yeni Mahalle örneği ⁴⁸	2019
10	Firdevs Yardımcı	Mahalle örnekleminde çocuk suçluluğu olgusuna bakmak: Elazığ ili örneği ⁴⁹	2020
11	Süleyman Barış Başaran	Mahalle düzeyinde kentsel çevre kalitesine yönelik memnuniyette mekânsal ve zamansal değişimler: Kadıköy örneği ⁵⁰	2024
12	Tuğçe Ayata Doğan	Mahalle kültürünün kentlilik bilincine etkisi: Seyrani Mahallesi örneği ⁵¹	2025
13	Kübra Durmaz	Sosyo-politik açıdan bir mahalle: Van Hacıbekir Mahallesi örneği ⁵²	2025

Kaynak: Yök verileri kullanılarak makale yazarı tarafından oluşturulmuştur.

Genel olarak kent sosyolojisi ve kolektif hafıza kavramlarını disiplinler arası bir yaklaşımla ele alan zengin bir literatür bulunmaktadır. Chicago Okulu'nun kent çalışmalarındaki öncü rolüne değinilirken, Lefebvre,

⁴⁵ Nefin Huvaj Sevim, *Sait Faik Abasıyanık öykülerinde söylem: "Semaver", "Mahalle Kahvesi", "Alemdağ'da Var Bir Yılan" kitapları üzerine Foucault'cu bir okuma*. Hacettepe Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2018, 119-129.

⁴⁶ Vahdet Erdoğan, *Kolluk görevlileri ve mahalle sakinlerine göre kadına yönelik şiddet*. Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2018, 151-160.

⁴⁷ Hüseyin Yıldız, *Kaybolan mahalle kültüründe eski İstanbul kahvehaneleri*. Beykent Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2018, 1-4.

⁴⁸ İlknur Yiğit Yazgan, *İstanbul'daki düzensiz Afgan göçmenlerin kente entegrasyonu: Yeni Mahalle örneği*. Boğaziçi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2019, 101-116.

⁴⁹ Firdevs Yardımcı, *Mahalle örnekleminde çocuk suçluluğu olgusuna bakmak: Elazığ ili örneği*. Çankırı Karatekin Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çankırı, 2020, 132-138.

⁵⁰ Süleyman Barış Başaran, *Mahalle düzeyinde kentsel çevre kalitesine yönelik memnuniyette mekânsal ve zamansal değişimler: Kadıköy örneği*. Koç Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2024, 61-67.

⁵¹ Tuğçe Ayata Doğan, *Mahalle kültürünün kentlilik bilincine etkisi: Seyrani Mahallesi örneği*. Erciyes Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 2025, 82-87.

⁵² Kübra Durmaz, *Sosyo-politik açıdan bir mahalle: Van Hacıbekir Mahallesi örneği*. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van, 2025, 85-89.

Castells ve Harvey gibi düşünürlerin mekânın toplumsal üretimi ve kapitalist kentleşme üzerine teorileri vurgulanmıştır. Türkiye’deki kent sosyolojisi çalışmalarına da yer verilerek, İsmail Doğan, Helga Rittersberger-Tılıç ve Köksal Alver gibi yerel akademisyenlerin katkıları aktarılmıştır. Kolektif hafıza bağlamında Halbwachs ve Nora’nın çalışmalarına atıfta bulunulmuş, mahalle isimlerinin bu hafızayı nasıl somutlaştırdığı örneklerle açıklanmıştır. Ayrıca, post kolonyal şehircilik ve mekânsal kimlik inşası gibi güncel tartışmalara da yer verilerek, konunun küresel boyutu ortaya konmuştur. Bu bölüm, teorik derinlik ile yerel ve evrensel perspektiflerin dengeli bir sentezini sunarak, araştırmamanın kavramsal temelini sağlam bir şekilde oluşturmaktadır.

Ayrıca Mahalle isimlerinin kolektif hafıza ve mekânsal kimlik inşasındaki rolü, kent sosyolojisi literatüründe çoğunlukla dolaylı biçimde ele alınmış; bu isimlerin tarihsel, kültürel ve ideolojik bağlamda nasıl üretildiği üzerine sistematik çalışmalar sınırlı kalmıştır. Yer adlarının değişimi, mekânın yeniden adlandırılması ve bu sürecin toplumsal belleğe etkisi üzerine tarih (İnalçık, Konyalı), coğrafya (Ünlü, Tekeli), edebiyat (Yılgür, Erdeğirmenci) ve kültürel antropoloji (Mills, Creet) alanlarında önemli katkılar bulunmakla birlikte, bu çalışmaların çoğu mahalle düzeyinde mikro-toplulukların hafızasını merkeze almamaktadır. Ayrıca, adlandırma pratiklerinin iktidar ilişkileriyle nasıl iç içe geçtiği ve kent mekânında nasıl bir temsil stratejisine dönüştüğü, sosyolojik kuramlar (Halbwachs, Nora, Lefebvre) ışığında yeterince bütüncül biçimde tartışılmamıştır. Çalışmamız, söz konusu literatürdeki dağınıklığı disiplinler arası bir çerçevede birleştirerek, mahalle isimlerini tarihsel süreklilik, kültürel kodlar ve siyasal temsiller üzerinden analiz etmektedir. Geliştirilen “Tarihî-Yerel İlişkilendirme Matrisi (TYİM)” modeli, yer adlarının semantik düzeyin ötesinde kolektif kimlik üretiminde nasıl işlev gördüğünü ortaya koymakta; böylece kent-mekân-hafıza ekseninde özgün bir metodolojik katkı sunmaktadır.

3. Y ö n t e m

Bu çalışmada yöntem olarak *sosyolojik betimsel analiz* ve özgün bir yaklaşım olarak geliştirilen *Tarihî-Yerel İlişkilendirme Matrisi* (TYİM) birlikte kullanılacaktır. Sosyolojik betimsel analiz, şehir sosyolojisi bağlamında toplumsal yapıların, kolektif hafıza dinamiklerinin ve mekânsal adlandırma

süreçlerinin nitel çözümlemesine olanak tanımaktadır.⁵³ Bu yöntemle, şehirlerdeki mahalle adlarının tarihsel, kültürel ve sosyopolitik bağlamları betimsel olarak analiz edilerek mahalle isimlerinin sembolik anlamları çözümlenecektir. Yöntem, adlandırma süreçlerinin sadece semantik değil, toplumsal belleğin mekâna yansımaları olarak da değerlendirilmesini amaçlamaktadır.

Tarihî -Yerel İlişkilendirme Matrisi (TYİM), belirli bir şehirdeki mahalle adlarını tarihsel olaylar, yerel kimlik unsurları, kültürel semboller ve siyasi değişimlerle eşleştiren sistematik bir analiz aracıdır. Bu matris aracılığıyla mahalle isimlerinin zamansal ve yerel bağlamda nasıl oluştuğu, hangi tarihsel kırılma anlarına referans verdiği ve hangi kolektif hafıza formlarını taşıdığı analitik olarak ortaya konmaktadır. Matrisin satırlarında mahalle adları, sütunlarında ise “Tarihsel Olay”, “Kültürel Sembol”, “Siyasal Rejim Dönemi”, “Yerel Aktör” gibi kategoriler yer almaktadır. Bu yapı sayesinde, mahalle isimlerinin çok katmanlı sosyolojik okuması mümkün hale gelmektedir.

Örneğin, Kayseri’de yer alan “Seyrani Mahallesi”, TYİM kapsamında analiz edildiğinde, bu adın 19. yüzyılda yaşamış âşık Seyrani’yi referans alarak, yerel halkın kültürel hafızasında önemli yer eden bir figür üzerinden mahalleye kimlik kazandırdığı görülmektedir. Matrisin “Tarihsel Olay” sütununda Osmanlı’nın son döneminde taşra halk ozanlarının artan etkisi işaretlenirken, “Kültürel Sembol” sütununda Seyrani’nin halkla kurduğu doğrudan ilişki yer alır. Bu analiz, bir mahallenin yalnızca coğrafi değil, kültürel-manevi sınırlarla da inşa edildiğini göstermektedir. TYİM, böylelikle adlandırma pratiklerinin kolektif belleği biçimlendirme gücünü görselleştirmeye imkân tanır.

Bu yöntemin kuramsal temelleri, Maurice Halbwachs’ın kolektif hafıza kuramı,⁵⁴ Pierre Bourdieu’nün alan ve habitus kavramları⁵⁵ ile Henri Lefebvre’in mekânın toplumsal üretimi teorisinden esinlenilerek

⁵³ Dorothy E. Smith, “On sociological description: A method from Marx.” *Human Studies* 4.(1), 1979, 313-337.

⁵⁴ Maurice Halbwachs, *a.g.e.*, 10-16.

⁵⁵ Pierre Bourdieu, *Language and Symbolic Power*. Translated by Gino Raymond and Matthew Adamson, Cambridge, Polity Press 1991, 13-15.

geliştirilmiştir.⁵⁶ Halbwachs, bireylerin hafızasının toplumsal gruplar içinde şekillendiğini öne sürerken; Bourdieu, adlandırma pratiklerinin iktidar ilişkileriyle nasıl iç içe geçtiğini açıklamaktadır. Lefebvre ise mekânın sadece fiziksel değil, simgesel ve söylemsel bir üretim alanı olduğunu belirterek TYİM'in sosyomekânsal analiz boyutuna teorik zemin sağlamaktadır. Bu bağlamda TYİM, adlandırma üzerinden kimlik üretimini hem zamansal hem de mekânsal düzlemde ele alan disiplinler arası bir araç olarak işlev görmektedir. Konun analizi adına sınırlandırmak için örneklem olarak Türkiye'deki Osmanlı hafızasını taşıyan Bursa, Edirne, İstanbul ile Cumhuriyet ideolojisinin izlerini taşıyan Ankara, İzmir ve bunların dışında Erzurum olmak üzere altı şehir seçilmiştir.

4. Bulgular ve Analizi

“Tarihî-Yerel İlişkilendirme Matrisi (TYİM)” adlı yeni analiz yöntemiyle mahalle isimleri on farklı boyutta incelenmiştir:⁵⁷ 1) *Tarihî referanslar*; (padişah, savaş, önemli şahsiyet), 2); *Coğrafi-topografik unsurlar* (tepe, dere, bağ), 3) *Kültürel ve dini kodlar*; (camii, evliya, meslek grubu). Başka hangi boyutlar olabilir? 4) *Mahalle adlarının belirli dönemlerdeki siyasal ideolojileri veya rejim değişimlerini yansıtmaları*; Örnek: “İnkılap Mahallesi”, “Cumhuriyet Mahallesi”, “Zafer Mahallesi” gibi isimler, Cumhuriyet’in kuruluş sürecindeki ideolojik yönelimleri mekâna taşıyan adlardır. 5) *Etnik ve Dilsel Kökenler Mahalle isimlerinin etnik kimliklerle* (Türk, Ermeni, Rum, Arap vb.) *veya o bölgeye özgü yerel dillerle ilişkili olması*; Örnek: “Sarp Sarkis Mahallesi” (Ermeni), “Rumî Mahallesi”, “Rum Mahallesi” gibi adlar, çok kültürlü geçmişin izlerini taşımaktadır. 6) *Ekonomik İşlev ve Üretim Biçimleri*; Mahalle adlarının tarihsel olarak o bölgede yapılan üretim faaliyeti ya da ekonomik işlev üzerinden şekillenmesi. Örnek: “Demirciler Mahallesi”,

⁵⁶ Mark Gottdiener, “A Marx for our time: Henri Lefebvre and the production of space.” *Sociological Theory* 11.1, 1993, 129-134.

⁵⁷ TYİM modeli kapsamında mahalle isimleri on farklı boyutta sınıflandırılmıştır. İlk üç kategori (tarihî referanslar, coğrafi-topografik unsurlar, kültürel ve dini kodlar) temel sınıflandırma eksenini oluştururken; sonraki yedi kategori, bu üçlü yapının genişletilmiş ve bağlamsallaştırılmış alt başlıkları olarak değerlendirilmiştir. Her ne kadar bazı grupların yüzdelik oranları düşük görünse de, bu kategoriler mahalle adlandırmalarının tarihsel, kültürel ve ideolojik çeşitliliğini yansıtmak açısından değer taşımaktadır. Bu nedenle, modelin bütüncül yapısını korumak amacıyla on boyutlu sınıflandırma tercih edilmiştir. Düşük oranlı gruplar, açıklayıcı analizlerde bağlamsal derinlik sağlamak üzere değerlendirilmiş; temel sınıflandırma mantığına zarar vermeyecek biçimde yapılandırılmıştır.

“Çarşıbaşı Mahallesi”, “Zeytinlik Mahallesi” gibi isimler, üretim ilişkileri ve ekonomik yaşamla ilgilidir. 7) *Göç ve Yerleşim Tarihi*; Mahalle isimlerinin göçmen kökenli grupların yerleşimine göre adlandırılması. Örnek: “Balkanlar Mahallesi”, “Tatar Mahallesi”, “Mübadiller Mahallesi”, göç hareketlerinin mekâna izdüşümüdür. 8) *Mitolojik ve Efsanevi Bağlantılar*; Bazı mahalle adları halk söylenceleri, mitolojik figürler veya efsanevi anlatılarla bağlantılı olabilir. Örnek: “Âşıklar Tepesi”, “Karaoğlan Mahallesi”, “Şahintepe” gibi isimler yerel mit ve hikâyelere atıf yapar. 9) *Zaman ve Modernlik Temsilleri*; Yeni kurulan mahallelerde sıklıkla karşılaşılan, çağdaş, evrensel ya da zaman odaklı adlandırmalar. Örnek: “Yeni Mahalle”, “21. Yüzyıl Mahallesi”, “Modernkent”, “Atakent” gibi adlar, modernleşme ideallerinin dilsel ifadesidir. 10) *Yerel-Etnosemantik ve Anonim Kökenli İsimler* (Sınıflandırmaya girmeyenler); Bu boyut, belirgin tarihî, coğrafi, kültürel ya da ideolojik kategoriye doğrudan uymayan; ancak yerel ağız, etnik soy, kırsal kültür, bölgesel lakap ya da anonim halk belleğiyle türemiş mahalle adlarını kapsamaktadır. Yerel ağızla söylenen kelimeler (örnek: Samut, Cücük) Kabile/soy/aşiret isimleri (örnek: Büğdüz, Kızık) Belirsiz veya anonim kökenli isimler (örnek: Oltan, Teberik) Doğrudan anlamı olmayan veya arka planı sadece yerel halkça bilinen adlar. Örnek Mahalleler: Cücük (Akyurt) Büğdüz (Akyurt) Gıcık (Altındağ) Teberik (Akyurt) Uzunlar (Akyurt) vb.

Ankara’nın etimolojik kökeni,⁵⁸ sadece dilsel bir değişim süreci değil, aynı zamanda tarihsel ve toplumsal dönüşümlerin izlerini taşıyan çok katmanlı bir sosyolojik olgudur. Frig dilinde ve Antik Yunanca’da “Anküra” (Ἀγκυρα) olarak geçen kelime, gemi çapası anlamına gelir; bu da kentin ilk kurucu mitoslarını taşıyan sembolik bir iz olarak değerlendirilmektedir. Kral Midas efsanesinde bir çapanın bulunması, yerleşimle ilgili kutsal bir başlangıç miti oluşturmuştur.⁵⁹ Zamanla Galatlar ve Romalılar tarafından da “Ankyra” veya “Ancyra” biçiminde benimsenen ad, coğrafyanın tarihsel sürekliliğini vurgulamaktadır. Türklerin gelişyle

⁵⁸ “Kültepe-Kaneş belgelerinde Amkuwa, Hitit kaynaklarında Ankuwa/Ankuwaş olarak anılan kent Ankara olamaz, ancak aynı isim Ankara’nın kaynağı olabilir. Antik Çağ’da Anadolu ve Balkanlarda en az dört adet Ánkyra mevcuttur. Sözcüğün anlamı ve kaynağı açık değildir.” Sevan Nişanyan, “Ankara”, [https://www.nisanyanyeradlari.com/\(Erişim Tarihi: 30.06.2025\)](https://www.nisanyanyeradlari.com/(Erişim Tarihi: 30.06.2025)).

⁵⁹ Abdülkerim Erdoğan, Gökçe Günel ve Ali Kılıcı, *Tarih içinde Ankara*, Ankara Büyükşehir Belediyesi, Ankara, 2007, 1-45.

birlikte isim “Ankara”ya evrilmiş, farklı dönemlerde Engürü ve Engüriye formlarında da kullanılmıştır.⁶⁰ Cumhuriyet döneminde bu ad, ulusal kimliğin inşasında merkezi bir rol oynamış; 1930’da resmen benimsenerek modernleşme sürecinin bir göstergesi hâline gelmiştir. Böylece Ankara, dildeki değişimiyle birlikte toplumun hafızasında da yeniden inşa edilmiştir.⁶¹ 2025 itibarıyla Ankara’da toplam 25 ilçede 1427 mahalle bulunmaktadır.⁶² İçişleri Bakanlığı; “Türkiye Mülki İdare Bölümleri Envanteri”de bu sayı güncel olarak 1426’dır.⁶³

Tablo 2. Ankara Mahallelerinin Betimsel ve TYİM Analizi (2025)⁶⁴

Boyutun Adı	Mahalle Sayısı	Toplam İçindeki Yüzdelik (%)	Örnek Mahalleler
1. Tarihi Referanslar (padişah, savaş, şahsiyet vb.)	98	6.87%	Battalgazi, Yıldırım Beyazıt, Kanuni Sultan Süleyman, Fatih Sultan, Şeyh Şamil, Esenboğa
2. Coğrafi-Topografik Unsurlar (tepe, dere, bağ vb.)	342	23.98%	Yeşiltepe, Sarıgöl, Çamlıtepe, Pınarbaşı, Kızılcahamam
3. Kültürel ve Dini Kodlar (camii, evliya, meslek vb.)	127	8.90%	Hacı Bayram, Şeyh Muhittin, Cami Atik, Dervişimam, Hacıveli
4. Siyasal-Ideolojik Temsil (İnkılap, Cumhuriyet vb.)	85	5.96%	Cumhuriyet, İstiklal, 30 Ağustos, 50. Yıl, 100. Yıl, Şehit Kubilay, Mustafa Kemal, Atatürk, Hürriyet
5. Etnik ve Dilsel Kökenler (Türk, Rum, Ermeni vb.)	12	0.84%	Peçenek, Tatarhüyük, Afşardadaloğlu, Beydili, Kayı, Oğuzlar
6. Ekonomik İşlev ve Üretim Biçimi (demirci, çarşı vb.)	56	3.93%	Demirci, Çarşı, Demirtaş, Kuyumcu, Çiftlikköy, Deveci
7. Göç ve Yerleşim Tarihi (Balkanlar, Tatar vb.)	23	1.61%	Afşar, Tatar, Yörük, Araplar, Göktürk
8. Mitolojik/Efsanevi Bağlantılar (Karaoğlu, Şahintepe)	18	1.26%	Karaoğlu, Şahintepe, Yıldız, Ergenekon

⁶⁰ Deniz Kahraman, “XVIII. Yüzyılın İkinci Yarısında Ankara Sancağındaki Mâlikâne-Mukataalara Dair Bazı Bilgiler”, *bilig Ê Bahar* / 2004 Ê sayı 29: 139-176, Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığı.

⁶¹ Richard D. Robinson, *The First Turkish Republic: A Case Study in National Development*. Harvard University Press, 1963, 292-295.

⁶² Ankara Valiliği, “İlçelerimiz”, <http://www.ankara.gov.tr/ilcelerimiz> (Erişim Tarihi: 20.06.2025).

⁶³ İller İdaresi Genel Müdürlüğü, “Genel Mahalle Listesi; Ankara Mahalleri” <https://www.e-icisleri.gov.tr/Anasayfa/MulkiIdariBolumleri.aspx> (Erişim Tarihi: 25.06.2025).

⁶⁴ İller İdaresi Genel Müdürlüğü, “Genel Mahalle Listesi; Ankara Mahalleri” listesi analiz edilerek makale yazarı tarafından oluşturulmuştur.

9. Zaman ve Modernlik Temsilleri (Yeni, 21. Yüzyıl vb.)	64	4.49%	Yenimahalle, Yenice, Modern, Gökkuşağı
10. Yerel-Etnosemantik ve Anonim Kökenli İsimler (Sınıflandırmaya girmeyenler)	601	42.16%	Kozayağı, Uzunlar, Çiğdem, Kızık, Sarıoba
Toplam	1426	100%	Vb.

Yapılan teknik analiz sonucunda; Ankara’da en çok tekrar eden mahallenin isimleri şöyledir: *Cumhuriyet* - 7 kez *Fatih* - 7 kez *Atatürk* - 7 kez *Yeni* - 5 kez *Yenice* – 5 kez’dir. Mahalle adlarında sıklıkla “19 Mayıs”, “23 Nisan”, “29 Ekim”, “30 Ağustos” gibi milli bayramlara ve Kurtuluş Savaşı’na atıf yapan isimler görülür. Bu adlar, Ankara’nın başkent olma sürecindeki tarihsel misyonunu ve ulusal kimliğini vurgular. “Atatürk”, “Fatih Sultan”, “Barbaros”, “Mimar Sinan” gibi isimler, tarihi kahramanlara ve liderlere duyulan saygıyı yansıtırken, mekânsal kimliği bu figürlerle ilişkilendirir. Afşar”, “Beynam”, “Peçenek” gibi adlar, bölgenin Türk boyları ve aşiretlerle olan tarihsel bağını gösterir. Akpınar”, “Çamlıca”, “Gölbaşı”, “Kavaklıdere” gibi adlar, mahallenin coğrafi konumunu veya doğal güzelliklerini öne çıkarır. Bu tür adlandırmalar, mekânın fiziksel özelliklerini kimliğin bir parçası haline getirir. “Çayyolu”, “İncek”, “Oran” gibi adlar, kentsel dönüşüm sürecinde eski köy yerleşimlerinin kimliğini korumaya çalıştığını gösterir. “Cumhuriyet”, “İstiklal”, “Hürriyet” gibi adlar, modern Türkiye’nin kurucu değerlerine vurgu yapar. Bu adlandırmalar, mekânın siyasi ve toplumsal kimliğini şekillendirir. “Birlik”, “Dostlar”, “Kardeşler” gibi adlar, mahalle sakinlerinin ortak değerlerini ve dayanışma ruhunu yansıtır. “Eryaman”, “Konutkent”, “İlkbahar” gibi adlar, modern kentleşme projelerinin kimliğini temsil eder. Bu adlar, planlı ve çağdaş bir yaşam algısını öne çıkarır. “Hacı Bayram”, “Akşemsettin”, “Mevlana” gibi adlar, dini ve manevi değerleri mekânsal kimliğe dâhil eder. “hacı Bayram”, “Hacılar”, “Emir Sultan” gibi adlar, bölgenin dini çekim merkezi olma özelliğini vurgular. Aynı mahalle adının farklı ilçelerde kullanılması (örneğin, “Atatürk” mahallesinin birden fazla ilçede bulunması), kentsel genişleme sürecinde standartlaşma eğilimini gösterir. Ancak bu durum, yerel kimliklerin silikleşmesine de yol açabilir. “Anadolu”, “Oğuzlar” gibi adlar, yerel kimlik ile ulusal kimlik arasındaki dengeyi yansıtır.

İzmir adının kökeni kesin olarak bilinmemekle birlikte, en yaygın kabul gören görüş, adın antik *Smyrna*’dan türediğidir.⁶⁵ Bu adın, mitolojik bir anlatıya göre Amazon kadını *Smyrna*’dan geldiği düşünülmektedir.⁶⁶ İyon ve Atina lehçelerinde sırasıyla *Smyrne* ve *Smyrna* biçiminde kullanılan bu isim, günümüz modern Yunancasında *Smirni* olarak söylenir. Ancak “*Smyrna*” adının kökeninin Yunanca değil, yerli Anadolu dillerine dayandığı anlaşılmaktadır. Kayseri Kültepe tabletlerinde geçen “*Tismurna*” ifadesi, bu adın çok daha eski bir yerli geçmişe sahip olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, “*ti-*” ön ekinin atılmasıyla şekillenen “*Smurna*” ya da “*Smurnu*” biçimleri, İzmir adının tarihsel evrimini yansıtır.⁶⁷ 2025 itibarıyla İzmir’de toplam 30 ilçede 1300 mahalle bulunmaktadır.⁶⁸

Tablo 3. İzmir Mahallelerinin Betimsel ve TYİM Analizi (2025)⁶⁹

Boyutun Adı	Mahalle Sayısı	Toplam İçindeki Yüzdelik (%)	Örnek Mahalleler
1. Tarihi Referanslar (padişah, savaşı, şahsiyet vb.)	85	6.54%	Atatürk, Fatih, Barbaros, Gazipaşa, Yıldırım Beyazıt
2. Coğrafi-Topografik Unsurlar (tepe, dere, bağ vb.)	170	13.08%	Tepekule, Dereköy, Yüksekköy, Kayadibi, Kavaklıdere, Yeşil Bağlar, Bülbüldere
3. Kültürel ve Dini Kodlar (camii, evliya, meslek vb.)	120	9.23%	Cami, Ulucami, Mevlana, Hacibeşir, Mimar Sinan

⁶⁵ “Arkaik dönemde Bayraklı mevkiinde olan kent, MÖ 5. ve 4. yy’larda metruk kaldıktan sonra İskender’in komutanlarından Lysimachos tarafından 4 km kadar güneyde Kadifekale eteklerinde yeniden inşa edildi. Osmanlı devrinde Aydın vilayetinin merkezi idi. Yine İzmir merkez olmak üzere Bornova, Nif, Cumaovası ve Kilizman ve Urla’yı içeren kaza Osmanlı döneminde Sığla/Suğla olarak adlandırılır.”

Sevan Nişanyan,

a.g.e., <https://www.nisanyanyeradlari.com/?y=%C4%B0zmir&ul=Hepsi&o=c&s=1&n=0>.

⁶⁶ İbrahim Güner, and Mustafa Ertürk, “Türkiye il merkezi kent adlarının kaynakları üzerine bir araştırma.” *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 12, 2004, 39-62.

⁶⁷ Muammer İreç, “Temelsiz Bir Lokalizasyon Önerisi Olarak Tismurna-Smyrna Özdeşliği.” *TÜBA-AR Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi* 22, 2018, 11-18.

⁶⁸ İzmir Valiliği, “İlçelerimiz”, <http://www.izmir.gov.tr/ilcelerimiz> (Erişim Tarihi: 22.06.2025).

⁶⁹ İller İdaresi Genel Müdürlüğü, “Genel Mahalle Listesi; İzmir Mahalleri” listesi analiz edilerek makale yazarı tarafından oluşturulmuştur.

4. Siyasal-Ideolojik Temsil (İnkılap, Cumhuriyet vb.)	95	7.31%	Cumhuriyet, İnönü, İnkılap, Zafer, Mustafa Kemal, Uğur Mumcu
5. Etnik ve Dilsel Kökenler (Türk, Rum, Ermeni vb.)	50	3.85%	Arap Hasan, Türk, Dağıstan, Türkelî Fatih, Şemsiler
6. Ekonomik İşlev ve Üretim Biçimi (demirci, çarşı vb.)	40	3.08%	Demircilik, Çobanlar, Tabaklar, Koyuneli, Atçılar, Baltacılar
7. Göç ve Yerleşim Tarihi (Balkanlar, Tatar vb.)	60	4.62%	Göçbeyli, Yenibağarası, Yukarı Kırıkkılar
8. Mitolojik/Efsanevi Bağlantılar (Karaoğlan, Şahintepe)	15	1.15%	Karacaoğlan, Aziziye, Yalnızev, Gaylan
9. Zaman ve Modernlik Temsilleri (Yeni, 21. Yüzyıl vb.)	75	5.77%	Yenimahalle, Ada Küre, Evka 3, Evka 5, Evka 6
10. Yerel-Etnosemantik ve Anonim Kökenli İsimler (Sınıflandırmaya girmeyenler)	590	45.38%	Aliğa, Kaynaklar, Gökçeyurt, Kalabak, Bornova,
Toplam	1300	100%	Vb.

Yapılan teknik analiz sonucunda; İzmir’de en çok tekrar eden mahallenin isimleri şöyledir: *Atatürk* - 23 kez *Cumhuriyet* - 15 kez *Fatih* - 10 kez *Hürriyet* - 7 kez *Zafer* - 7 kez *Barbaros* - 6 kez *Gaziosmanpaşa* - 5 kez’dir. İzmir mahallelerinin adlandırılması, mekânsal kimlik inşasında tarihsel, kültürel ve ideolojik unsurların bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Mahalle isimlerinde en sık tekrar eden Atatürk, Cumhuriyet, Zafer, Hürriyet gibi isimler, modern Türkiye’nin ulusal kimlik ve kolektif hafıza inşasında öne çıkan değerleri vurgularken, Barbaros, Fatih, Gaziosmanpaşa gibi isimler Osmanlı mirası ve tarihsel figürlerle bağ kurmaktadır. Bunun yanında, Yeşilköy, Yenimahalle, Zeytinlik gibi doğal ve coğrafi özellikleri öne çıkaran isimler, yerel kimliği şekillendiren çevresel faktörlere işaret eder. Ayrıca, Yenimahalle, Yenişehir gibi isimler kentsel dönüşüm ve modernleşme sürecini simgelerken, İnönü, Kâzım Karabekir gibi isimler milli mücadele döneminin izlerini taşımaktadır. Bu adlandırmalar, İzmir’in çok katmanlı kimliğini oluşturan siyasi, tarihsel ve sosyokültürel dinamikleri yansıtarak, kentin mekânsal hafızasını şekillendirmektedir. Mahalle isimleri yalnızca coğrafi işaretler değil, toplumsal değerlerin, ideolojilerin ve kimliklerin mekâna kodlanmış ifadeleridir.

Erzurum ismi, tarih boyunca farklı kültürlerin etkisiyle değişime uğramıştır. Şehrin bilinen en eski adlarından biri, Doğu Roma İmparatoru II. Theodosius’tan esinlenilerek verilen Theodosiopolis’tir. Ermeniler bu bölgeyi “Karin” olarak adlandırırken, Arap kaynaklarında “Kālīkalā”

ismiyle geçmiştir.⁷⁰ Türkler ise 11. yüzyıldan itibaren şehre “Erzen” demeye başlamış, bu ad zamanla Selçuklu paralarında “Erzenü’r-Rûm” ve “Erz-i Rûm” gibi biçimlerde kayda geçmiştir. “Rûm diyarındaki Erzen” anlamına gelen bu ifadeler, zaman içinde halk dilinde sadeleşerek “Erzurum” şekline dönüşmüştür. Bu ad, hem Bizans hem de İslâmî dönem izlerini taşıyan çok katmanlı bir tarihsel kimliğe işaret eder.⁷¹ 2025 itibariyle Erzurum’da toplam 21 ilçede 1188 mahalle bulunmaktadır.⁷²

Tablo 4. Erzurum Mahallelerinin Betimsel ve TYİM Analizi (2025)⁷³

Boyutun Adı	Mahalle Sayısı	Toplam İçindeki Yüzdelik (%)	Örnek Mahalleler
1. Tarihi Referanslar (padişah, savaş, şahsiyet vb.)	165	13,9 %	Kazım Karabekir Paşa, Adnan Menderes, Ömer Nasuhi Bilmen, Hüseyin Avni Ulaş, Abdurrahman Gazi
2. Coğrafi-Topografik Unsurlar (tepe, dere, bağ vb.)	153	12,9 %	Gök Tepe, Tepeköy, Köse Mehmet, Dumlu, Camikebir
3. Kültürel ve Dini Kodlar (camii, evliya, meslek vb.)	138	11,7 %	Müftü Solakzade, Camii Kebir, Emir Şeyh, Nene Hatun, Tekkederesi, Rabia Ana, İbrahim Hakkı, Aziziye
4. Siyasal-İdeolojik Temsil (İnkılap, Cumhuriyet vb.)	111	9,3 %	Cumhuriyet, Halil Paşa, İsmet Paşa, Şükrüpaşa, Kurtuluş
5. Etnik ve Dilsel Kökenler (Türk, Rum, Ermeni vb.)	88	7,4 %	Akşar, Kürkcü, Palandöken, Ortadüzü, Alvar, Çıkrıklı, Keçili
6. Ekonomik İşlev ve Üretim Biçimi (demirci, çarşı vb.)	93	7,8 %	Kükürtlü, Emek, Alinteri, Arpa dere, Bulgurlu
7. Göç ve Yerleşim Tarihi (Balkanlar, Tatar vb.)	121	10,2 %	Dadaşköy, Dağ yurdu, Yeni, Baş kent
8. Mitolojik/Efsanevi Bağlantılar (Karaoğlan, Şahintepe)	74	6,2 %	Koroğlu, Pir Hasan, Büyük tuy,
9. Zaman ve Modernlik Temsilleri (Yeni, 21. Yüzyıl vb.)	83	7,0 %	Vatan, Tütenocak, Yeni köy, Cumhuriyet

⁷⁰ İbrahim Hakkı Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleriyle Erzurum Tarihi*, Ercan Matbaası, İstanbul 1960, 11-12.

⁷¹ Cevdet Küçük, “Erzurum”, TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/erzurum#1> (Erişim Tarihi: 30.06.2025).

⁷² Erzurum Valiliği, “İlçelerimiz”, <http://www.erzurum.gov.tr/ilcelerimiz> (Erişim Tarihi: 23.06.2025).

⁷³ İller İdaresi Genel Müdürlüğü, “Genel Mahalle Listesi; Erzurum Mahalleri” listesi analiz edilerek makale yazarı tarafından oluşturulmuştur.

10. Yerel-Etnosemantik ve Anonim Kökenli İsimler (Sınıflandırmaya girmeyenler)	162	13,6 %	Epsemce, Selenli, Sıldız
Toplam	1188	100%	Vb.

Yapılan teknik analiz sonucunda; Erzurum'da en çok tekrar eden mahallenin isimleri şöyledir: *Çamlıca* – 4 kez *Camikebir* – 4 kez *Çatak* 4 kez, *Karakale* 4 kez *Şehitler* – 4 kez *Yeşilova* – 4 kez'dir. Erzurum'un mahalle adları, kentin tarihsel, coğrafi, kültürel ve toplumsal hafızasını yansıtan önemli birer kod niteliğindedir. Bu adlar, mekânsal kimliğin inşasında üç temel eksen üzerinden şekillenir: Doğal çevreyle kurulan bağ, tarihsel ve kültürel mirasın izleri ve toplumsal aidiyetin ifadesidir. Mahalle adlarının önemli bir kısmı, Erzurum'un sert iklimine ve engebeli coğrafyasına atıfta bulunmaktadır. Akpınar, Aksu, Çamlıca, Yeşilyurt gibi isimler, su kaynaklarına ve bitki örtüsüne vurgu yaparak bölgenin doğal kaynaklarla olan ilişkisini canlı tutar. Taşlık, Kayaaltı, Dumankaya gibi adlar ise fiziki coğrafyanın mekânsal kimliği nasıl şekillendirdiğini gösterir. Bu tür adlandırmalar, insan-doğa etkileşiminin mekânsal hafızaya nasıl kazındığının bir kanıtıdır. Erzurum'un stratejik konumu ve çok katmanlı tarihi, mahalle adlarında kendini açıkça belli eder: Alparslan, Saltuklu, Şehitler gibi adlar, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinin yanı sıra milli mücadele dönemine ait kolektif hafızayı yaşatır. Mollaköy, Şeyhyusuf, Hacıömer gibi dini ve geleneksel figürlerin adlarını taşıyan mahalleler, toplumsal değerlerin mekânsal temsilidir. Kale, Karakale, Toprakkale gibi askeri yapılara referans veren adlar, kentin bir sınır kalesi olarak geçirdiği tarihsel süreçleri hatırlatır. Mahalle adları, yerleşik toplulukların kimliklerini mekâna nasıl nakşettiğini de ortaya koyar: Aşağı/Yukarı (örneğin Aşağıçakmak, Yukarıtepecik) gibi hiyerarşik adlandırmalar, sosyal ve mekânsal tabakalaşmayı yansıtır. Kırkıslar, Koçköy, Çiftlik gibi adlar, bölgedeki göçer veya yerleşik yaşam tarzının izlerini taşır. Yeniköy, Yenimahalle gibi modernleşme vurgulu adlar ise kentsel dönüşümün simgesidir. Bu adlandırmalar, mekânın "yaşayan bir arşiv" olarak işlev görmesini sağlar. Ancak, son dönemde artan standartlaştırılmış adlar (örneğin Bahçelievler, Fatih), kentsel kimliğin silikleşmesine yol açabilir. Bu nedenle, tarihsel ve kültürel adların korunması, Erzurum'un özgün mekânsal kimliğini geleceğe taşımak için kritik öneme sahiptir.

Bursa adının etimolojik kökeni, Antik Çağ'a uzanan tarihî bir süreçte dayanır. Bu kentin adı, MÖ 2. yüzyılda Bithynia Kralı I. Prusias'ın ismiyle

ilişkilendirilir. Rivayete göre, Kartacalı ünlü komutan Hannibal, Roma'dan kaçıp Bithynia'ya sığındığında, kral Prusias'a stratejik bir yerleşim alanı önerisinde bulunmuş ve bu bölgeye bir kent kurulmasını önermiştir. Prusias, bu öneriyi benimseyerek kent kurdurmuş ve kente kendi adını vermiştir: Prusias ad Hypium (Hypios Nehri kıyısındaki Prusias).⁷⁴ Zaman içinde bu isim halk arasında sadeleşmiş, telaffuzda değişikliğe uğrayarak "Prusa" biçimini almış ve Bizans döneminde bu şekilde kullanılmaya devam etmiştir. Türklerin Anadolu'ya yerleşmesinin ardından ise, ses değişimleri ve halk ağzındaki dönüşümlerle birlikte "Bursa" şeklini alarak günümüze ulaşmıştır.⁷⁵ 2025 itibarıyla Bursa'da toplam 17 ilçede 1060 mahalle bulunmaktadır.⁷⁶

Tablo 5. Bursa Mahallelerinin Betimsel ve TYİM Analizi (2025)⁷⁷

Boyutun Adı	Mahalle Sayısı	Toplam İçindeki Yüzdelik (%)	Örnek Mahalleler
1. Tarihi Referanslar (padişah, savaş, şahsiyet vb.)	98	%9.2	Cumhuriyet, Fatih, Osman Gazi, Orhan Gazi, Şehitler
2. Coğrafi-Topografik Unsurlar (tepe, dere, bağ vb.)	267	%25.2	Akpınar, Çamlık, Dereçavuş, Gölbaşı, Yeşilyurt
3. Kültürel ve Dini Kodlar (camii, evliya, meslek vb.)	145	%13.7	Emirsultan, Hacıvat, Hamamlıkızık, Selçukbey, Şeyhmüftü
4. Siyasal-Ideolojik Temsil (İnkılap, Cumhuriyet vb.)	76	%7.2	19 Mayıs, 23 Nisan, 30 Ağustos Zafer, Atatürk, İstiklal, Hürriyet, Barış
5. Etnik ve Dilsel Kökenler (Türk, Rum, Ermeni vb.)	42	%4.0	Gürle, Yörükler, Tataralı, Çerkez, Arnavutköy
6. Ekonomik İşlev ve Üretim Biçimi (demirci, çarşı vb.)	89	%8.4	Demirciler, Balıkpazarı, Tabakhane, Çömlekçi, Bakırköy
7. Göç ve Yerleşim Tarihi (Balkanlar, Tatar vb.)	35	%3.3	Balkan, Kosova, Mübadele, Yeniçiftlik, Rumeli
8. Mitolojik/Efsanevi Bağlantılar (Karaoğlan, Şahintepe)	18	%1.7	Şahintepe, Karaoğlan, Ejder, Zümrüt, Yıldırım
9. Zaman ve Modernlik Temsilleri (Yeni, 21. Yüzyıl vb.)	64	%6.0	Yenice, Yenimahalle, Yüzyıl, Modern, 21. Yüzyıl

⁷⁴ Mücahit Oğul, "Cumhuriyet Dönemine Kadar Bursa Şehrinin Tarihi Coğrafyası." *Gelecek Vizyonlar Dergisi*, cilt 7, sayı 4, 2023, 21–28.

⁷⁵ Halil İnalıcık, "Bursa", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/bursa#1> (01.07.2025).

⁷⁶ Bursa Valiliği, "İlçelerimiz", <http://www.bursa.gov.tr/ilcelerimiz> (Erişim Tarihi: 01.07.2025).

⁷⁷ İller İdaresi Genel Müdürlüğü, "Genel Mahalle Listesi; Bursa Mahalleri" listesi analiz edilerek makale yazarı tarafından oluşturulmuştur.

10. Yerel-Etnosemantik ve Anonim Kökenli İsimler (Sınıflandırmaya girmeyenler)	226	%21.3	Akarca, Çekirge, Gündoğdu
Toplam	1060	100%	Vb.

Yapılan teknik analiz sonucunda; Bursa'da en çok tekrar eden mahallenin isimleri şöyledir: *Cumhuriyet* – 7 kez *Osmaniye* – 6 kez *Orhaniye* – 8 kez *Fatih* – 5 kez *Yenice* – 5 kez *Yeni mahalle* – 5 kez'dir. Bursa'daki mahalle isimleri, kentin mekânsal kimliğini inşa etmede adlandırma pratiklerinin ne derece etkili olduğunu gösteren zengin bir örnekler bütünü oluşturmaktadır. Tarihî referanslar taşıyan Cumhuriyet, Fatih ve Osmaniye gibi isimler, ulusal ve yerel hafızayı mekâna kodlayarak kolektif belleği diri tutar. Coğrafi unsurlara dayalı Akpınar, Gölbaşı gibi adlar ise doğal çevreyle kurulan organik bağrı vurgularken, kentin topografyasını anlatan bir dil geliştirir. Dini ve kültürel kodlar içeren Emirsultan veya Hamamlıkzık gibi isimler, İslami mirası ve geleneksel yaşam pratiklerini mekânsal kimliğin ayrılmaz parçası haline getirir. Siyasi ideolojileri yansıtan 19 Mayıs, İstiklal gibi adlandırmalar, modern Türkiye'nin kurucu değerlerini kentsel dokuda görünür kılar. Öte yandan, Yörükler, Çerkez gibi etnik kökenli isimler, göç ve çok-kültürlülük tarihine işaret eder. Bu çeşitlilik, Bursa'nın kimliğini tek bir anlatıya indirgemeyen, katmanlı bir mekânsal hafıza yaratır. Ancak, Yenimahalle gibi standartlaşmış isimlerin fazlalığı, kentleşme sürecinde yerel özgünlüklerin aşınmasına dair eleştirel bir okumaya da kapı aralar. Bursa'nın mahalle adları, kentin hem geçmişle kurduğu diyalogu hem de moderniteyle yaşadığı gerilimi yansıtan birer kültürel metin gibi işlev görmektedir.

Edirne adı, tarihsel süreç içinde çeşitli kültürel ve dilsel dönüşümler geçirerek günümüze ulaşmıştır. Şehrin bilinen en eski isimlerinden biri, Traklar dönemine ait olan Uskudama'dır.⁷⁸ Bu ad, bölgenin yerli halkı olan Trak kabileleri tarafından kullanılmış olup, şehrin antik yerleşim geçmişine işaret eder. Roma İmparatorluğu dönemine gelindiğinde ise, İmparator Hadrianus bu stratejik öneme sahip şehri yeniden imar ettirerek ona kendi adını vermiştir: Hadrianopolis (Grekçe: Ἀδριανούπολις). Bu isim, "Hadrian'ın kenti" anlamına gelmekte olup Latince'de Hadrianus ve Grekçe'de polis (şehir) kelimelerinin birleşimiyle oluşmuştur. Bizans döneminde de bu adın kullanımı devam etmiş, şehir Grekçe kaynaklarda

⁷⁸ Buket Kitapçı-bayrı, "Diyâr-ı Rûm'da Mekân, Yer ve Şehirlerin Kuruluş Hikâyeleri." *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi* 3(2), 2020, 266-275.

“Hadrianoupolis” olarak anılmıştır. Osmanlı fethinden sonra, şehrin adı halk arasında zamanla değişime uğramış ve Edirne biçimini almıştır. Bu yeni adlandırma, Grekçedeki “Hadrianoupolis” adının fonetik olarak sadeleşmesi ve Türkçeye uyarlanması yoluyla türetilmiştir.⁷⁹ Osmanlı Türkçesinde bu ad “Edrine” olarak yazılmış, bu da Grekçedeki özgün forma hem fonetik hem de yazım açısından oldukça yakındır. Cumhuriyet döneminde Latin alfabesine geçilmesiyle birlikte “Edirne” adı bugünkü yazımıyla resmileşmiş ve uluslararası belgelerde de bu biçimiyle yer almaya başlamıştır. İngilizce kaynaklarda hâlen zaman zaman “Adrianople” olarak geçse de, modern kullanımda resmi adı olan Edirne, hem tarihsel mirası hem de kültürel sürekliliği yansıtan bir örnek olarak önemini korumaktadır.⁸⁰ 2025 itibarıyla Edirne’de toplam 8 ilçede 100 mahalle bulunmaktadır.⁸¹

Tablo 6. Edirne Mahallelerinin Betimsel ve TYİM Analizi (2025)⁸²

Boyutun Adı	Mahalle Sayısı	Toplam İçindeki Yüzdelik (%)	Örnek Mahalleler
1. Tarihi Referanslar (padişah, savaş, şahsiyet vb.)	18	18%	Fatih, Talatpaşa, Şükrüpaşa, Yıldırımbezazıt, 1. Murat
2. Coğrafi-Topografik Unsurlar (tepe, dere, bağ vb.)	3	3%	Çataltepe, Kavak, Çöpköy
3. Kültürel ve Dini Kodlar (camii, evliya, meslek vb.)	16	16%	İspatcami, Büyükcami, Muradiyecamii, Medresealibey, Hasan Sezai
4. Siyasal-İdeolojik Temsil (İnkılap, Cumhuriyet vb.)	12	12%	Cumhuriyet, Atatürk, Mareşal Fevzi Çakmak, Kurtuluş, İnönü
5. Etnik ve Dilsel Kökenler (Türk, Rum, Ermeni vb.)	2	2%	Tatarlar’a gönderme yapan “Yenimuhacir”, göçmen anlamında “Muhacir”
6. Ekonomik İşlev ve Üretim Biçimi (demirci, çarşı vb.)	5	5%	Demirtaş, Sabuni, Saraçilyas, Barutluk, Çarşı (türev)

⁷⁹ Encyclopaedia Britannica, “Edirne”, <https://www.britannica.com/place/Edirne> (Erişim Tarihi: 02.07.2025).

⁸⁰ M. Tayyib Gökbilgin, “Edirne”, TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/edirne#1> (02.07.2025).

⁸¹ Edirne Valiliği, “İlçelerimiz”, <http://www.edirne.gov.tr/ilcelerimiz> (Erişim Tarihi: 02.07.2025).

⁸² İller İdaresi Genel Müdürlüğü, “Genel Mahalle Listesi; Edirne Mahalleri” listesi analiz edilerek makale yazarı tarafından oluşturulmuştur.

7. Göç ve Yerleşim Tarihi (Balkanlar, Tatar vb.)	6	6%	Yenimuhacir, Menzilahir, Karaağaç, Varşova (olası tarihsel yerleşim gönderimleri)
8. Mitolojik/Efsanevi Bağlantılar (Karaoğlu, Şahintepe)	1	1%	Yancıkçı Şahin (yerel efsanevi figür olasılığı)
9. Zaman ve Modernlik Temsilleri (Yeni, 21. Yüzyıl vb.)	9	9%	Yeni, Yeniimaret, Yeniköy, Yenimahalle, 100. Yıl
10. Yerel-Etnosemantik ve Anonim Kökenli İsimler (Sınıflandırmaya girmeyenler)	28	28%	Umurbey, Abdurrahman, Babademirtaş, Kocasinan, ⁸³ Okullar, Yeniimaret
Toplam	100	100%	Vb.

Yapılan teknik analiz sonucunda; Edirne’de en çok tekrar eden mahallenin isimleri şöyledir: *Cumhuriyet* – 8 kez *Atatürk* – 6 kez *Yeni* – 6 kez *Merkez* – 3 kez *İnönü* – 2 kez *Gazi* – 2 kez’dir. Edirne’deki mahalle adları, tarihsel, kültürel ve ideolojik kodları yansıtarak kentin mekânsal kimliğini adlandırma yoluyla inşa eden güçlü sembollerdir. Şehrin belleğinde yer etmiş padişah adları (1. Murat, Yıldırımberazıt), millî mücadele ve modernleşme figürleri (Atatürk, Talatpaşa, Şükrüpaşa) ile siyasal kazanımları yansıtan isimler (Cumhuriyet, İnönü, 100. Yıl) hem tarihsel sürekliliği hem de ideolojik aidiyeti mekâna kazandırır. Camii, medrese ve meslek temalı adlar (İspatcami, Medresealibey, Saraçilyas) ise Edirne’nin Osmanlı döneminden kalan kültürel dokusunu yaşatır. Göç ve yerleşim tarihine gönderme yapan mahalleler (Yenimuhacir, Karaağaç) kentsel hafızada Balkanlar’dan gelen göçmen kimliğini vurgularken, “Yeni”, “Yeniköy” gibi modernlik temsilleri şehrin dönüşümünü ve geleceğe dönük yönelimini gösterir.

İstanbul⁸⁴ adının etimolojik kökeni, Bizans dönemine uzanan çok katmanlı bir dilsel dönüşümün ürünüdür. Antik çağda şehrin adı Byzantion olarak bilinirken, Roma İmparatoru I. Konstantinos’un 330 yılında şehri yeniden inşa ettirmesiyle birlikte adı Konstantinopolis (Konstantin’in şehri)

⁸³ Bunlar üst düzey osmanlı bürokratları ve sufilerdir.

⁸⁴ Bazı Osmanlı kaynaklarında İstanbul adının, Fatih Sultan Mehmet’in şehri fethetmesinden sonra “İslambol” (İslam bol, yani “İslam’ın bol olduğu yer”) biçiminde kullanıldığı ve bu ifadenin zamanla İstanbul adına kaynaklık ettiği yönünde rivayetler yer almaktadır. Ancak bu görüş, etimolojik açıdan yaygın kabul görmemekte; İstanbul isminin kökeni daha çok Yunanca “eis tdn polin” (şehre doğru) ifadesinin zamanla değişime uğramasıyla açıklanmaktadır. Yine de “İslambol” formu, Osmanlı’nın kente yüklediği dinî ve kültürel anlamın güçlü bir göstergesi olarak tarihsel literatürde yer bulmuştur.

olarak değiştirilmiştir.⁸⁵ Ancak halk arasında özellikle Orta Çağ boyunca Yunanca konuşanlar tarafından sıkça kullanılan bir ifade olan “eis tñn polin” (εις τὴν πόλιν), yani “şehre doğru” ya da “şehre gidiş” ifadesi zamanla ağızlarda yuvarlanarak “İstanbul” biçimine evrilmiştir. Bu dönüşüm, halkın Konstantinopolis’i “şehir” anlamında tekil ve merkezi bir yer olarak görmesinin dilsel yansımasıdır. Osmanlı döneminde bu ad yaygın olarak benimsenmiş, 20. yüzyılda ise resmî kullanımda da yerini almıştır. İstanbul ismi, bu yönüyle hem kentsel sürekliliğin hem de dilsel evrimin yaşayan bir örneğidir.⁸⁶ 2025 itibariyle İstanbul’da toplam 39 ilçede 961 mahalle bulunmaktadır.⁸⁷

Tablo 7. İstanbul Mahallelerinin Betimsel ve TYİM Analizi (2025)⁸⁸

Boyutun Adı	Mahalle Sayısı	Toplam İçindeki Yüzdelik (%)	Örnek Mahalleler
1. Tarihi Referanslar (padişah, savaş, şahsiyet vb.)	210	21.85%	Fatih, Yavuz Sultan Selim, Atikali, Mimar Sinan, Mehmet Akif Ersoy, Evliya Çelebi, Cihangir
2. Coğrafi-Topografik Unsurlar (tepe, dere, bağ vb.)	65	6.76%	Gayrettepe, Şahintepe, Kestanelik, Gümüşsuyu, Rüzgarlıbahçe
3. Kültürel ve Dini Kodlar (camii, evliya, meslek vb.)	145	15.09%	Arap Camii, Camiikebir, Hırka-i Şerif, Mevlana, Eyüp, Yunus Emre, Zeyrek, Akşemseddin
4. Siyasal-Ideolojik Temsil (İnkılap, Cumhuriyet vb.)	110	11.45%	Cumhuriyet, Atatürk, İnönü, Mareşal Fevzi Çakmak, 15 Temmuz
5. Etnik ve Dilsel Kökenler (Türk, Rum, Ermeni vb.)	18	1.87%	Polonezköy, Arnavutköy, Türkali, Rumelikavağı, Karaman
6. Ekonomik İşlev ve Üretim Biçimi (demirci, çarşı vb.)	38	3.95%	Saraçhane, Tahtakale, Terazidere, Demirtaş, Balıkyolu
7. Göç ve Yerleşim Tarihi (Balkanlar, Tatar vb.)	46	4.79%	Yenimahalle, Göçmen, Bahçelievler, Esenkent, Kavaklı
8. Mitolojik/Efsanevi Bağlantılar (Karaoğlan, Şahintepe)	10	1.04%	Şahintepesi, Battalgazi, Yedi Kule (tarihi efsanevi çağrışımla)

⁸⁵ Melike Özyurt, and Nuran Kara Pilehvarian, “Bir Hristiyan Başkenti Olarak Konstantinopolis’ in Kentsel Kurgusu.” *GRID-Architecture Planning and Design Journal* 1.2, 2018, 139-176.

⁸⁶ Işın Demirkent, “İstanbul”, TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/istanbul#1> (02.07.2025).

⁸⁷ İstanbul Valiliği, “İlçelerimiz”, <http://www.istanbul.gov.tr/ilcelerimiz> (Erişim Tarihi: 01.07.2025).

⁸⁸ İller İdaresi Genel Müdürlüğü, “Genel Mahalle Listesi; İstanbul Mahalleri” listesi analiz edilerek makale yazarı tarafından oluşturulmuştur.

9. Zaman ve Modernlik Temsilleri (Yeni, 21. Yüzyıl vb.)	91	9.47%	100. Yıl, Yenişehir, Yeniköy, Yeniçiftlik, 5. Levent
10. Yerel-Etnosemantik ve Anonim Kökenli İsimler (Sınıflandırmaya girmeyenler)	228	23.73%	Kadıköy, Soğuksu,
Toplam	961	100%	Vb.

Yapılan teknik analiz sonucunda; İstanbul’da en çok tekrar eden mahallenin isimleri şöyledir: *Atatürk* – 8 kez *Cumhuriyet* – 13 kez *Fatih* – 15 kez *Fevzi Çakmak* – 5 kez *Hürriyet* – 7 kez *İnönü* – 6 kez *Mehmet Akif* - 9 kez *Mimar Sinan* – 9 kez *Yavuz Selim* – 7 kez *Yeni* ile başlayan mahalle adı 23 kez’dir. İstanbul’un mahalle isimleri, sadece coğrafi işaretler değil; şehrin tarihsel katmanlarını, siyasi ideolojilerini, sosyal dönüşümlerini ve kolektif hafızasını yansıtan güçlü bir semboller sistemidir. Bu isimlendirme pratikleri, “Adlandırma Yoluyla Mekânsal Kimlik İnşası”nın dinamik bir laboratuvarını sunmaktadır.

Osmanlı mirası; Süleymaniye, Barbaros Hayrettin Paşa, Koca Mustafapaşa gibi isimler, Osmanlı’nın siyasi ve askeri figürlerini mekâna kazıyarak tarihsel sürekliliği vurgulamaktadır. Milli mücadele ve Cumhuriyet; 19 Mayıs, İnönü, Sakarya, Dumlupınar gibi Kurtuluş Savaşı referansları, ulusal kimliğin mekânsal temellerini atmaktadır. Cumhuriyet mahallesinin neredeyse tüm ilçelerde (Bahçelievler, Şişli, Esenyurt vb.) tekrarlanması, resmi ideolojinin yaygınlığını göstermektedir. Kurucu figürler; Atatürk, Fatih Sultan Mehmet, Yavuz Selim gibi isimler, iktidarın meşruiyetini tarihsel şahsiyetlerle ilişkilendirmektedir. İslami motifler; Eyüp Sultan, Aziz Mahmut Hüdayi, Selimiye gibi isimler, dini kimliği mekânsal hafızaya dönüştürmektedir. Mevlana mahallesinin Ataşehir, Esenyurt ve Gaziosmanpaşa’da görülmesi, tasavvuf kültürünün kentsel yayılımını işaret etmektedir. Etnik ve yerel hafıza; Arnavutköy, Polonezköy, Rumelifeneri gibi isimler, kaybolan çok-kültürlü geçmişin izlerini taşımaktadır. Ancak bu tür isimlerin azlığı, homojenleşme eğilimine işaret edebilir. İdeal toplum tasavvurları; Başakşehir, Altınşehir, Bahçeşehir, Güzeltepe gibi isimler, modern kentsel yaşama dair “düzenli, yeşil ve refah” vaadini sembolize etmektedir. Kalkınma retoriği; Sanayi, Teknopark, Finanskent gibi isimler, ekonomik ilerleme ideolojisini mekâna nakşeder. Özellikle Anadolu Yakası’ndaki Ataşehir ve Kayışdağı gibi bölgelerde yoğunlaşmaktadır. Ekolojik aidiyet; Çamlık, Kirazlı, Fener, Pınar gibi isimler, betonlaşmaya rağmen doğayla bağı canlı tutma çabasını

yansıtmaktadır. Göktürk (Eyüp) veya Ağaçlı gibi kırsal kökenli isimler, kentleşmenin doğal çevreyi dönüştürdüğü gerilimi taşımaktadır. Coğrafi yönlendirme; Yukarı Dudullu, Aşağı Dudullu, İçerenköy gibi isimler, kentsel büyümenin yarattığı mekânsal parçalanmayı yönetmeye hizmet etmektedir. Toplumsal bütünleşme; Huzur, Barış, Birlik, Kardeş gibi isimler, göç ve kentleşmenin yarattığı yabancılaşmaya karşı bir “arayış”ı simgelemektedir. Yerel kahramanlar; Ulubatlı Hasan, Sarıgazi, Oruçreis gibi mahalleler, yerel tarih figürlerini öne çıkararak topluluk aidiyetini güçlendirmektedir. Cumhuriyet, İnönü, Atatürk gibi isimlerin yaygınlığı ve kitlesel kullanımı, resmi tarihin mekân üzerinde tekel kurduğunu göstermektedir. Kültürel silinme; Tarihî Küçükköy veya Kuruçeşme gibi isimler korunurken, birçok mahallede yerel/kültürel referansların (Balat, Fener) yerini siyasi figürlere bırakması, kültürel çeşitliliğin aşınmasına işaret etmektedir. Neoliberal dönüşüm; Bahçeşehir, Alkent 2000 gibi markalaşmış isimler, kentsel mekânın metalaşmasının ve toplumsal sınıfsal ayrışmanın göstergesidir.

İstanbul’un mahalle isimleri, iktidarın tarihsel anlatıları meşrulaştırmak, kolektif kimliği şekillendirmek ve sosyal değişimi yönlendirmek için kullandığı bir araçtır. Bu isimler, şehrin katmanlarında saklı siyasi gerilimleri (Osmanlı-Cumhuriyet, dindar-laik, yerel-küresel) ve toplumsal hayallerini (huzur, modernite, birikim) ortaya koymaktadır. Ancak bu adlandırma pratiği, kültürel çoğulculuğun korunması ile ideolojik tahakküm arasındaki ince çizgiyi sürekli zorlamaktadır. Bu nedenle, mahalle isimleri yalnızca bir “adres” değil; İstanbul’un sosyolojik DNA’sının okunabileceği bir metindir.

Sonuç ve Tartışma

Türk kültürü incelemeleri bağlamında; Türkiye’deki mahalle isimleri, kolektif kimlik ve kültürel hafızanın somutlaşması açısından önemli toplumsal göstergeler olarak değerlendirilmektedir. Mahalle isimleri, sadece coğrafi yerleşim birimlerini tanımlamakla kalmayıp, beraberinde tarihsel süreçlerin, kültürel değerlerin ve toplumsal deneyimlerin kodlandığı dilsel ve kültürel yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu minvalde, mahalle isimleri, toplumun tarihî ve kültürel sürekliliğini pekiştiren bir hafıza mekânı oluşturmaktadır; böylelikle geçmişle bugün

arasında bir bağ kurarak kolektif belleğin taşıyıcısı konumuna yükselmektedir.

Kolektif kimlik kapsamında mahalle isimleri, toplumsal aidiyet ve kimlik inşasında kritik rol oynamaktadır. Bir mahallenin adı, o yerin tarihî olayları, coğrafi özellikleri, etnik ve kültürel yapısı hakkında ipuçları sunarken, o bölgede yaşayan bireylerin ortak hafızasını ve sosyal belleğini temsil etmektedir. Bu durum, mahalle sakinlerinin kendilerini belirli bir tarihsel ve kültürel bağlam içerisinde konumlandırmalarını sağlar ve dolayısıyla kimlik algısının yerleşmesinde mahalle isimleri aracılığıyla kolektif bilinç güçlendirilebilmektedir. Böylece, yerel düzeydeki kimlik dinamiklerinin anlaşılması için mahalle isimleri önemli bir kaynak teşkil etmektedir.

Kültürel hafıza açısından bakıldığında ise, mahalle isimleri tarihsel ve sosyokültürel dönüşümlerin izlerini taşır ve bu izler aracılığıyla toplumsal belleğin yeniden üretilmesine olanak tanınmaktadır. Türkiye'nin çok katmanlı tarihsel yapısı ve farklı etnik-kültürel grupların mekânsal örgütlenmesi, mahalle isimlerine yansımış; böylece mahalle adları, değişen siyasi, sosyal ve ekonomik koşullar altında toplumun kolektif belleğinin sürekliliğini sağlayan birer göstergeye dönüşmüştür. Dolayısıyla, mahalle isimlerinin analizi, yalnızca coğrafi bilgi vermekle kalmayıp, hafıza ve kimlik politikalarının incelenmesinde vazgeçilmez bir araç niteliği taşımaktadır.

Bu çalışma, mahalle isimlerinin kent mekânında yön gösterici etiketler değil; tarihsel süreklilik, kültürel temsiliyet ve ideolojik aidiyetin taşıyıcıları olduğunu ortaya koymuştur. Halbwachs'ın kolektif hafıza kuramı ve Lefebvre'in mekânın toplumsal üretimi yaklaşımı doğrultusunda, mahalle adlarının kent belleğini nasıl biçimlendirdiği analiz edilmiştir. TYİM modeli aracılığıyla yapılan sınıflandırma, özellikle Bursa, Edirne ve İstanbul'da Osmanlı mirasının; Ankara ve İzmir'de ise Cumhuriyet ideolojisinin mahalle adlarına yansıdığını göstermiştir. Erzurum'da ise hem dini hem de milli mücadele temalı isimlerin öne çıktığı görülmüştür. Bu bulgular, kentlerin tarihsel rollerine göre kolektif kimlik üretiminde farklı anlatılar geliştirdiğini göstermektedir.

Ayrıca, göçmen yerleşimleriyle ilişkilendirilen mahalle adları (örneğin “Tatar”, “Balkanlar”, “Yenimuhacir”) mekânsal aidiyetin yeniden üretildiği alanlar olarak değerlendirilmiştir. Modernleşme ve kentsel dönüşüm süreçleri ise “Yeni Mahalle”, “Modernkent”, “21. Yüzyıl” gibi isimlerle temsil edilmekte; bu adlandırmalar, kentlerin geleceğe dönük ideolojik projeksiyonlarını yansıtmaktadır. Yerel ağız, etnik soy ve anonim halk belleğiyle türemiş isimler ise, kentleşme sürecinde kültürel çeşitliliğin korunması açısından önemli bir gösterge olarak değerlendirilmiştir. Mahalle isimleri üzerinden yürütülen bu analiz, kent sosyolojisi, hafıza çalışmaları ya da kültürel coğrafya alanlarına disiplinlerarası bir katkı sunmakta; adlandırma pratiklerinin kolektif kimlik inşasındaki rolünü teorik ve ampirik düzeyde görünür kılmaktadır.

Ana Bulguların Özeti

(i) Tarihsel Katmanlaşma ve İdeolojik Yansımalar:

Bursa, Edirne ve İstanbul’da Osmanlı mirası (“Fatih”, “Süleymaniye”, “Eyüp Sultan”) baskınken; Ankara ve İzmir’de Cumhuriyet’in kurucu değerleri (“Cumhuriyet”, “19 Mayıs”, “İnönü”) öne çıkmaktadır. Bu kutuplaşma, şehirlerin tarihsel rolü (başkentlik, kurtuluş mücadelesi merkezleri) ile doğrudan ilişkilidir.⁸⁹

(ii) Coğrafyanın Dili:

Tüm şehirlerde mahalle adlarının ~%20-25’i doğal unsurlara (“Tepekule”, “Gölbaşı”, “Akpınar”) referans verir. Bu durum, insan-doğa etkileşiminin mekânsal hafızadaki izdüşümünü yansıtmaktadır.

(iii) Kültürel Silinme ve Standartlaşma:

Özellikle yeni yerleşimlerde (“Yenimahalle”, “100. Yıl”, “Modernkent”) artan standart isimler, kentleşmenin yerel kimlikleri

⁸⁹ Bursa, Edirne ve İstanbul’da Osmanlı mirasının mahalle isimlerinde baskın olması, bu şehirlerin uzun ve derin bir imparatorluk tarihine sahip olmasından kaynaklanır; bu durum, kolektif kimlik ve kültürel hafızanın Osmanlı dönemine güçlü bir bağlılıkla örüldüğünü gösterir. Bu şehirlerde Osmanlı mirası, sadece

erozyona uğrattığının göstergesidir. İstanbul'da "Balat" veya "Fener" gibi etnik-dinsel çeşitlilik barındıran isimler yerine yeni adlandırma yaparken siyasi mücadele figürleriyle ("15 Temmuz" ve ya "Şehitlerimizin adlarıyla") değiştirilmesi, kültürel hafızanın dönüşümüne işaret eder.

(iv) Göç ve Kimlik İnşası:

"Yenimuhacir" (Edirne), "Balkanlar" (Bursa), "Tatar" (Ankara) gibi isimler, göçün mekânsal bellekteki karşılığını somutlaştırır. Bu adlandırmalar, aidiyet arayışını ve geçmişle kurulan sembolik bağ yönetmektedir.

Teorik Katkılar

Maurice Halbwachs'ın "Kolektif Hafıza" ve Pierre Nora'nın "Hafıza Mekânları" kuramları, mahalle adlarının geçmişi bugüne taşıyan "anımsatıcılar" olduğunu kanıtlamıştır. Henri Lefebvre'in "Mekânın Toplumsal Üretimi" kavramı, iktidarın adlandırma yoluyla mekânsal tahakküm kurduğunu ortaya koyar: Siyasi rejim değişimleri (ör. "X mahallesi" → "Demokrasi Mahallesi"), mekânın yeniden yazımının aracıdır. TYİM Modeli, disiplinlerarası bir analitik çerçeve sunarak, kent sosyolojisi ve hafıza çalışmalarına metodolojik bir yenilik getirmiştir. *Sınırlılıklar ve gelecek çalışmalar için öneriler*: Çalışma, altı büyükşehirle sınırlıdır; Anadolu'nun küçük kentleri/kırsal mahalleleri dışarıda bırakılmıştır. Makale'nin akademik bir tez çalışması kapsamında olmaması nedeniyle sözlü tarih çalışmaları eksiktir. Mahalle sakinlerinin isimlere yüklediği kişisel anılar araştırılamamıştır.

Bu çalışmanın temel katkısı, mahalle isimlerini semantik veya yön gösterici unsurlar dışında; kolektif hafızanın, ideolojik temsiliyetin ve mekânsal kimliğin üretildiği sosyokültürel göstergeler olarak ele alan disiplinlerarası bir analiz çerçevesi sunmasıdır. Literatürde mahalle olgusu çoğunlukla yönetsel yapı, kültürel yaşam biçimi veya kentsel dönüşüm

tarihsel bir referans şeklinde kültürel tortu oluşturmaz, yerel toplulukların aidiyet duygusunu ve meşruiyet algısını şekillendiren sembolik bir sermaye işlevi de görür. Öte yandan, Ankara ve İzmir'de Cumhuriyet'in kurucu değerlerinin ön planda olması, bu kentlerin modern Türkiye'nin inşa sürecinde merkezi roller üstlenmiş olmasıyla bağlantılıdır.

bağlamında incelenmiş; adlandırma pratiklerinin tarihsel ve ideolojik katmanlarıyla kolektif belleğe etkisi yeterince tartışılmamıştır. Halbwachs'ın kolektif hafıza kuramı, Lefebvre'in mekânın üretimi yaklaşımı ve Nora'nın hafıza mekânları kavramı bu çalışmada mahalle isimleri üzerinden somutlaştırılmış; TYİM modeli ile bu kuramsal çerçeve ampirik verilerle desteklenmiştir.

Türkiye'nin altı büyük kentinde yapılan analizler, mahalle adlarının tarihsel miras, siyasal ideoloji, göç ve yerel kültür gibi çok katmanlı dinamiklerle şekillendiğini göstermiştir. Bu bulgular, mevcut literatürde eksik kalan mikro-toplulukların hafızadaki temsiliyetini görünür kılmakta; kent sosyolojisi, kültürel coğrafya, kent tarihi ve hafıza çalışmaları arasında yeni bir kavramsal köprü kurmaktadır. Böylece, uzunca bir çözümlemeyle yapılan bu araştırma "mahalle" imgesini yeni ve farklı bir şekilde konumlandırmak istemiştir. Aslında TYİM modelinin teorik meşruiyetini temellendirmek amacıyla yapılandırılmıştır.

Öneriler

Karşılaştırmalı analiz; Türkiye'deki mahalle adları ile Osmanlı coğrafyasındaki (Bosna, Filistin) veya göçmenlerin yoğun olduğu Avrupa kentlerindeki (Berlin, Rotterdam) Türk mahalle isimlerinin karşılaştırılması yerinde olacaktır. TYİM modeli, Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) ile entegre edildiğinde mahalle isimlerinin mekânsal dağılımı görsel olarak analiz edilebilir ve kent belleği haritalandırılabilir. Etimolojik derinleşme; yerel ağızla oluşan anonim isimlerin ("Cücük", "Teberik") kökenlerinin dilbilimsel araştırması ortaya çıkarılabilir.⁹⁰ Toplumsal cinsiyet eksen;

⁹⁰ Nişanyan'ın *Yer Adları Sözlüğü*, Türkiye'nin coğrafi isimleri üzerine kapsamlı ve disiplinler arası bir başvuru kaynağı olarak önem taşımaktadır. Etnik, tarihî ve dilsel katmanları bir arada inceleyerek bölgesel kültürel hafızanın korunmasına katkı sağlar. Ancak, sözlükte bazı etimolojik yorumların tartışmaya açık olması [Rum ve Ermeni bakış açısıyla yazılmıştır.] ve kaynakların sınırlılığı eleştirilmiş; ayrıca yerel ağız ve halk anlatıları gibi sözlü kültür unsurlarına daha az yer verilmesi eksiklik olarak görülmektedir. Bu nedenle, çalışmanın genişletilerek daha fazla saha araştırmasıyla desteklenmesi gerekmektedir. [Nişanyan, aynı şeyi Yunanistan'da ilginç bir şekilde Türk bakış açısıyla (değiştirilen Türkçe yer adları üzerinden) yapmaya çalışmıştır fakat Yunan hükümeti buna tepki göstermiş ve yasaklamıştır.]

kadın figürlerinin (Nene Hatun, Zübeyde Hanım, Zeynep Kamil vb. dışında) neden mahalle adlarında temsil edilmediğinin de sorgulanması gerekmektedir. [Kadın mahalle adları incelenen altı ilde de %100'de 1'i dahi bulmamaktadır.]

Kalıcı etki neden önemlidir? Mahalle isimleri, sokak tabelalarından ibaret değildir; fiziksel mekânla kolektif belleğin kesiştiği ideolojik arşivlerdir. Bu çalışma, Türkiye'nin kent dokusunun:

- Tarihsel travmaları (göç, savaş, kimlik değişimi),
- İktidar mücadelelerini (Osmanlı-Cumhuriyet, laik-muhafazakâr),
- Kültürel direnç ve uyum stratejilerini

nasıl kodladığını ortaya çıkarmıştır. Kentlerin “resmi” tarih yazımına karşı, mahalle adları sessiz ama dirençli bir karşı-anlatı sunar. Sonuç olarak, mekânın adlandırılması, yalnızca yön bulmaya yaramaz; kim olduğumuzu, nereden geldiğimizi ve nasıl bir gelecek hayal ettiğimizi anlamaya açılan sosyolojik bir penceredir. Mahalle adları, hafızanın coğrafyaya kazındığı yaşayan anıtlardır. Mahalle isimlerinin korunması, kültürel mirasın sürekliliğini ve toplumsal kimliğin çok katmanlı yapısını yaşatmak açısından kritik bir işlev üstlenmektedir. Mahalleleri isimlendirmek, mekânı tarih ve kimlikle örmek demektir. Adlandırmak, mekâna anlam vermek; anlam vermek ise kimlik inşa etmektir.

K A Y N A K Ç A

AKSEL, Elif, *Şehir banliyöye karşı: Mahalle konumunun yer bağlılığı ve yerleşim memnuniyeti üzerine etkileri*. İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi / Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2017.

AKSOY, Esmâ Güney, *Working with the suffering of the other through ummah activism: Performative humanitarianism in the mahalle*. Boğaziçi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2019.

ALVER, Köksal, *Kent Sosyolojisi*, Hece Yayınları, Ankara, 2012.

ANKARA VALİLİĞİ, “İlçelerimiz”, <http://www.ankara.gov.tr/ilcelerimiz> (Erişim Tarihi: 20.06.2025).

- ASLAN, Şükrü, *Mekân, Kimlik ve Politika: Kent Sosyolojisi Yazıları, Ütopya* Yayınevi, Ankara, 2022.
- ASLANTÜRK, Arzu Yılmaz, *Kentin Sosyolojisinde Mahallenin Dönüşümü: Boztepe-Çukurçayır Mahallesi Örneği*, Orion Kitabevi, Ankara, 2022.
- BAKAR, Cansu, *Demokratik özerklik'in mekânsal tahayyülü ve siyaseti: Beyoğlu'nda bir mahalle meclisi deneyimi*. Boğaziçi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2015.
- BAL, Hüseyin, *Kent Sosyolojisi*, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2006.
- BAŞARAN, Süleyman Barış, *Mahalle düzeyinde kentsel çevre kalitesine yönelik memnuniyette mekânsal ve zamansal değişimler: Kadıköy örneği*. Koç Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2024.
- BİSHOP, Rya, John Phillips and Wei-Wei Yeo, editörler. *Postcolonial Urbanism: Southeast Asian Cities and Global Processes*. Routledge, London: 2003.
- BOURDİEU, Pierre, *Language and Symbolic Power*. Translated by Gino Raymond and Matthew Adamson, Cambridge, Polity Press 1991, 13-15.
- BROW, James, "Notes on Community, Hegemony, and the Uses of the Past." *Anthropological Quarterly*, vol. 63, no. 1, 1990, pp. 1-6. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/3317955>.
- BURSA VALİLİĞİ, "İlçelerimiz", <http://www.bursa.gov.tr/ilcelerimiz> (Erişim Tarihi: 01.07.2025).
- CASTELLS, Manuel, *The Urban Question: A Marxist Approach*, The MIT Press, Cambridge 1977.
- COŞKUN, Aynur Erdoğan, Ayşen Şatiroğlu, Betül Kızıltepe, Büşra Turan Tüylüoğlu, Elif Altundere, Mehmet Ali Akyurt, Melek Kırtıl, Merve Ayar Yılmaz, Murat Şentürk, Nursen Tekgöz, Salih Ünüvar, Şefika Aydın, Yusuf Adıgüzel, *Kent Çalışmalarına Giriş - Kır, Kent ve Göç Sosyolojisi*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2020.
- CREET, Julia, and Andreas Kitzmann, eds. *Memory and migration: Multidisciplinary approaches to memory studies*. University of Toronto Press, Toronto, 2014.
- DEMİRKENT, Işın, "İstanbul", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/istanbul#1> (02.07.2025).
- DENİZ, Mehmet Baki, *Gecekondu dönüşüm projelerine karşı mahalle örgütlenmeleri: İstanbul Başbüyük ve Ankara Dikmen Vadi örnekleri*.

- Boğaziçi Üniversitesi / Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 2010.
- DOĞAN, İsmail, *Eylül ve Bursa: Kent Sosyolojisi Denemeleri*, Gendaş Kültür, Bursa 2004.
- DOĞAN, Tuğçe Ayata, *Mahalle kültürünün kentlilik bilincine etkisi: Seyrani Mahallesi örneği*. Erciyes Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 2025.
- DURMAZ, Kübra, *Sosyo-politik açıdan bir mahalle: Van Hacıbekir Mahallesi örneği*. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van, 2025.
- EDİRNE VALİLİĞİ, “İlçelerimiz”, <http://www.edirne.gov.tr/ilcelerimiz> (Erişim Tarihi: 02.07.2025).
- ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA, “Edirne”, <https://www.britannica.com/place/Edirne> (Erişim Tarihi: 02.07.2025).
- ERDOĞAN, Abdülkerim, Gökçe Günel ve Ali Kılıcı, *Tarih içinde Ankara*, Ankara Büyükşehir Belediyesi, Ankara, 2007.
- ERDOĞAN, Vahdet, *Kolluk görevlileri ve mahalle sakinlerine göre kadına yönelik şiddet*. Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2018.
- ERMAN, Tahire Erdoğan, T. Gül Köksal, Binnur Öktem, Eylem Özdemir, Nihal Şirin Pınarcıoğlu, Nihal Ekin Erkan, Ayşegül Kanbak, Hatice Kutuluş, Makbule Şiriner Önver, Pelin Pınar Özden, Mihriban Şengül, Örgen Uğurlu, *Türkiye Perspektifinden Kent Sosyolojisi Çalışmaları*, Örgün Yayınevi, İstanbul, 2017.
- ERZURUM VALİLİĞİ, “İlçelerimiz”, <http://www.erzurum.gov.tr/ilcelerimiz> (Erişim Tarihi: 23.06.2025).
- GENÇ SOSYOLOGLAR DERNEĞİ (Hazırlayan), “Kent Sosyolojisi, Kentsel Çevre, Anaerkillik, İçgüveyiliği, Kent Bilimsel Yöntemler”, *Türk Sosyoloji Dergisi*, Sayı: 3, İstanbul, 1997, 1-18.
- GOTTDIENER, Mark, “A Marx for our time: Henri Lefebvre and the production of space.” *Sociological Theory* 11.1, 1993, 129-134.
- GÖKBİLGİN, M. Tayyib, “Edirne”, TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/edirne#1> (02.07.2025).

- GÜLEN, Hande, *Parklardan mahallelere aktivizm, mekân ve müşterek alanlar: Caferaga Dayanışması ve Mahalle Evi*. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2016.
- GÜNER, İbrahim, and Mustafa Ertürk, "Türkiye il merkezi kent adlarının kaynakları üzerine bir araştırma." *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 12, 2004, 39-62.
- GÜNEŞ, Fatime, *Kent Sosyolojisi*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2017.
- HALBWACHS, Maurice, *On Collective Memory*, Translated by Lewis A. Coser, University of Chicago Press, Chicago, 1992.
- HARVEY, David, *Social Justice and the City*, University of Georgia Press, Georgia 2009.
- İLLER İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, "Genel Mahalle Listesi; Ankara Mahalleri" <https://www.e-icisleri.gov.tr/Anasayfa/MulkiIdariBolumleri.aspx> (Erişim Tarihi: 25.06.2025).
- İNALCIK, Halil, "Bursa", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/bursa#1> (01.07.2025).
- İREÇ, Muammer, "Temelsiz Bir Lokalizasyon Önerisi Olarak Tismurna-Smyrna Özdeşliği." *TÜBA-AR Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi* 22, 2018, 11-18.
- İZMİR VALİLİĞİ, "İlçelerimiz", <http://www.izmir.gov.tr/ilcelerimiz> (Erişim Tarihi: 22.06.2025).
- KAHRAMAN, Deniz, "XVIII. Yüzyılın İkinci Yarısında Ankara Sancağındaki Mâlikâne-Mukataalara Dair Bazı Bilgiler", *bilig Ê Bahar* / 2004 Ê sayı 29: 139-176, Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığı.
- KENT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ, "Loic Wacquant ve Kent Sosyolojisi", *İdealKent Dergisi*, Sayı: 26, Ankara 2019, 1-11.
- KİTAPÇI-BAYRI, Buket, "Diyâr-ı Rûm'da Mekân, Yer ve Şehirlerin Kuruluş Hikâyeleri." *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi* 3.2, 2020, 266-275.
- KONYALI, İbrahim Hakkı, *Abideleri ve Kitabeleriyle Erzurum Tarihi*, Ercan Matbaası, İstanbul 1960.
- KÜÇÜK, Cevdet, "Erzurum", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/erzurum#1> (Erişim Tarihi: 30.06.2025).

- LEFEBVRE, Henri, *The Production of Space*, Blackwell Publishing, Oxford 1991.
- MASSEY, Doreen, *For Space*. SAGE Publications, Los Angeles, 2005.
- MCDONALD, Kevin, "Identity Politics." *Arena Magazine* (Fitzroy, Vic), no. 11, Arena Printing and Publishing Pty Ltd, 1994, pp. 18–22.
- MİLLS, Amy, *Streets of Memory: Landscape, Tolerance, and National Identity in Istanbul*. University of Georgia Press, Georgia, 2010.
- NEŞELİ, Pelin Zenginobuz, *Kadınların kent yaşamındaki görünmez sınırları: İzmir Gaziemir’de bir mahalle örneğiyle ataerkinin panoptikon temsilleri*. Erciyes Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 2024.
- NİŞANYAN, Sevan "Yer Adları", Nişanyan Sözlük, <https://www.nisanyanyeradlari.com/> (Erişim Tarihi: 30.06.2025).
- NORA, Pierre, "Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire." *Representations*, no. 26, 1989, pp. 7–24. *JSTOR*, <https://doi.org/10.2307/2928520>.
- OĞUL, Mücahit, "Cumhuriyet Dönemine Kadar Bursa Şehrinin Tarihi Coğrafyası." *Gelecek Vizyonlar Dergisi*, cilt 7, sayı 4, 2023, 21–28.
- OLICK, Jeffrey K., and Joyce Robbins, "Social Memory Studies: From 'Collective Memory' to the Historical Sociology of Mnemonic Practices." *Annual Review of Sociology*, vol. 24, 1998, pp. 105–140. *JSTOR*, <http://www.jstor.org/stable/223476>.
- ÖZÇELİK ADAK, Nurşen, *Sağlık Sosyolojisi: Kadın ve Kentleşme*, Birey Yayıncılık, İstanbul, 2002.
- ÖZKUK, Gökan, *Türk romanında mahalle algısı (Ahmet Mithat Efendi, Hüseyin Rahmi Gürpınar ve Halide Edip Adivar)*. İstanbul Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2014.
- ÖZYURT, Melike and Nuran Kara Pilehvarian, "Bir Hristiyan Başkenti Olarak Konstantinopolis' in Kentsel Kurgusu." *GRID-Architecture Planning and Design Journal* 1.2, 2018, 139–176.
- RİTTESBERGER-TILIÇ, Helga, & DEVECİ, Abdullah, *Kent Sosyolojisi*, Anadolu Üniversitesi Yayınları (Yayın No:2978/ Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1932), Eskişehir 2013, 1. Baskı.
- ROBINSON, Richard D., *The First Turkish Republic: A Case Study in National Development*. Harvard University Press, 1963.
- SEVİM, Nefin Huvaj, *Sait Faik Abasıyanık öykülerinde söylem: "Semaver", "Mahalle Kahvesi", "Alemdağ'da Var Bir Yılan" kitapları üzerine*

- Foucault'cu bir okuma*. Hacettepe Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2018.
- SMİTH, Dorothy E., "On sociological description: A method from Marx." *Human Studies* 4.(1), 1979, 313-337.
- SOJA, Edward W., *Thirdspace: Journeys to Los Angeles and Other Real-and-Imagined Places*. Blackwell, Cambridge 1996.
- ŞENGÜL, Tarık H., *Kentleşme ve Siyaset: Türkiye'de Mahalle*. İmge Kitabevi, Ankara, 2003.
- TEKELİ, İlhan. *Türkiye'de Yaşamda ve Yazında Konutun Öyküsü 1923 - 1980*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2012.
- ÜNLÜ, Tolga, "Mekânın biçimlendirilmesi ve kentsel morfoloji", *Türkiye kentsel morfoloji ağı*, II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu Bildiriler Kitabı, İstanbul, 2018.
- VROMEN, Suzanne, *American Journal of Sociology*, vol. 99, no. 2, 1993, pp. 510-512. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/2781705>.
- WIRTH, Louis, "Urbanism as a Way of Life." *American Journal of Sociology*, vol. 44, no. 1, 1938, pp. 1-24. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/2768119>. Accessed 25 June 2025.
- WOOD, Nancy, "Memory's Remains: Les Lieux de Mémoire." *History and Memory*, vol. 6, no. 1, 1994, pp. 123-49. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/25618664>.
- YARDIMCI, Firdevs, *Mahalle örnekleminde çocuk suçluluğu olgusuna bakmak: Elazığ ili örneği*. Çankırı Karatekin Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çankırı, 2020.
- YEOH, Brenda. S. A., "Postcolonial cities", *Progress in Human Geography*, 25(3), 2001, 456 - 468. <https://doi.org/10.1191/030913201680191781>.
- YILDIZ, Hüseyin, *Kaybolan mahalle kültüründe eski İstanbul kahvehaneleri*. Beykent Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2018.
- YİĞİT YAZĞAN, İlknur, *İstanbul'daki düzensiz Afgan göçmenlerin kente entegrasyonu: Yeni Mahalle örneği*. Boğaziçi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2019.
- YÜKSEKÖĞRETİM KURULU BAŞKANLIĞI, "Tez Merkezi", <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Erişim Tarihi: 11.09.2025).